

DIPLOMADOLGOZAT

Szigeti Gréta

2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Kaposvári Campus

Agrár- és Élelmiszergazdasági Intézet

Vezetés és szervezés mesterképzési szak

**FIATAL MEZŐGAZDASÁGI TERMELŐK
MAGYARORSZÁGI HELYZETELEMZÉSE**

Belső konzulens: Dr. Csonka Arnold
egyetemi docens

Készítette: Szigeti Gréta

Kaposvár

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS	4
1.1 Téma aktualitása	4
2. IRODALMI ÁTTEKINTÉS	6
2.1 Magyarország mezőgazdaságának jellemzői napjainkban.....	6
2.2 Mezőgazdasági üzem fogalma	8
2.3 Magyar agrárfoglalkoztatottság	9
2.4 Birtokszerkezet átalakulása.....	11
2.5 Előregedő agrártársadalom	13
2.6 Utódlás – generációváltást elősegítő intézkedések	15
2.7 Mezőgazdasági termelők jellemzői hazánkban.....	19
2.8 Érdekképviselő.....	23
2.9 Pályázati lehetőségek	24
2.10 Földforgalmi törvény módosításának hatása a pályakezdő gazdálkodókra	25
3. ANYAG ÉS MÓDSZER	28
3.1 A kutatás módszertana	28
4. EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉSÜK	29
4.1 Mélyinterjú.....	29
4.2 VP-6.1.1-16 A fiatal mezőgazdasági termelők számára nyújtott induló támogatás eredményeinek bemutatása.....	38
5 KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK	45
6 ÖSSZEFOGLALÁS	47
7 FELHASZNÁLT IRODALOM	49
8 NYILATKOZAT	55

1. BEVEZETÉS

1.1 Téma aktualitása

Kutatásomban egy igen aktuális témával foglalkozom, a magyarországi fiatal mezőgazdasági termelők helyzetével, illetve az előregedő mezőgazdasági társadalom kérdésével. Témaválasztásom oka a terület iránti jelentős érdeklődésem, az aktuális jogszabályi környezet változása, valamint a Közös Agrárpolitika új ciklusának előkészítése, indulása.

Kutatásomban azért fordítok figyelmet a generációváltásra mert véleményem szerint, a fiatalabb generációk jelentik a mezőgazdaság jövőjét, éppen ezért olyan fontos a generációváltás kérdése, a városiasodás- vidék elnéptelenedése, illetve a jövő generációjának megfelelő szintű képzettsége. A vizsgálatra véleményem szerint azért volt szükség mivel a köztudatban már elterjedt az a gondolat miszerint a gazdálkodói társadalom átlagos életkora nagyon magas. Lesz-e olyan fiatal, aki pótolni tudja ezt a nemzedéket? Többek között erre a kérdésre is keresem a választ a dolgozatomban.

Az Európai Bizottság 2022. november 7-én elfogadta Magyarország KAP Stratégiai Tervét, amelynek keretében 8,4 milliárd eurós támogatás áll majd rendelkezésre az Unió költségvetéséből. A Stratégiai Tervben célzottan bemutatásra kerülnek azon területek, amelyeket prioritásként kezelnek a következő programozási időszakban, többek között a termelők pénzügyi támogatása és annak igazságosabb elosztása. (Európai Bizottság, 2022.)

A Stratégiai Tervben kiemelt is figyelmet kapott a generációváltás előmozdítása, melyet alátámaszt a 2021 december 21-én megjelent 2021. évi CXLIII. törvény az agrárgazdaságok átadásáról szóló törvény, amely kimondja, hogy:

„Az Országgyűlés célja a családtagok részvételével, erőforrásaik közös felhasználásával és munkájuk eredménye által közös boldogulásuk érdekében végzett mező- és erdőgazdasági tevékenység során létrejött gazdaság mint egyedi vagyonösszesség átadásának elősegítése a következő generáció számára oly módon, hogy a mezőgazdaság sokszínűségének megőrzésével és alkalmazkodóképességének erősítésével az a gazdaság hatékonyságát és működőképességét biztosítsa és segítse a gazdaságokat elindító, működtető és fejlesztő gazdálkodók kiegyensúlyozott jövedelmi viszonyait.”

A generációs változás, illetve a gazdátársadalom relatív magas életkora nem csak hazánkban, hanem valamennyi európai országban egyelőre megoldatlan kérdés. 2020-ban hazánkban a gazdaságok 31%-át 65 feletti gazdálkodó, 13%-át vezette 40 év alatti termelő, míg az EU átlag

11%., derült ki az Országgyűlés Hivatala által kiadott Generációváltás a Mezőgazdaságban 2021-es kiadványból. (Országgyűlés Hivatala, 2021)

Az eddigi próbálkozások és támogatások ellenére is egy aktuális, évtizedek óta jelenlévő probléma Magyarországon, valamint Európai Unió szinten is a mezőgazdasági szektort érintő generációs megújulás kérdése. Hamza szerint egyre sürgetőbb teljes rendszerszemléletet megújító szakpolitikai stratégia megalkotása lenne a cél, amellyel a fiatal termelők vállalkozásindítási beruházásai mellett adózási, földügyi szabályozásokkal kapcsolatos megfelelő tudástranszferrel lehetővé téve az idősebb generáció visszavonulását. (Hamza, 2022)

A KAP Stratégiai Tervben elfogadott célok között megfogalmazásra került a generációs megújulás, mint egyre sürgetőbb megoldandó célkitűzés, ezáltal a jövőben támogatást nyújtanak ahhoz, hogy azon idősebb gazdálkodó, aki az önálló gazdaságot már tovább vinni nem szándékozik zökkenőmentesen tudja rendezni a gazdaság sorsát azzal, hogy egyben átadja azt a fiatalabb generáció egy tagjának. A célcsoport a fiatalabb (50 év alatti) korosztály, valamint az ennél idősebbek is, amennyiben a teljes gazdaságot átveszik, egy ötéves üzleti terv végrehajtásában. Továbbá támogatják az átadó és az átvevő gazda együttműködését, amelynek keretében az átadó (a nyugdíjkorhatárt elért gazda) támogatást kap az átadás lefolytatásához. (Agrárminisztérium, Magyarország KAP stratégiai terve, 2022)

Dolgozatom első részét a szakirodalmi áttekintésem teszi ki, amelyben a fellelhető szakmai anyagokat -folyóiratokat, könyveket, jogszabályokat- elemeztem. Az ebben leírtak szolgálnak alapjául a dolgozat második felének, amelyben a VP-6.1.1-16 A fiatal mezőgazdasági termelők számára nyújtott induló támogatás vizsgált adatainak, illetve a pályázat kedvezményezettjeivel végzett mélyinterjú eredményeinek bemutatására kerül sor. Munkám érdemi részét az adatok elemzése teszi ki.

Az utolsó részben vizsgálom, hogy témafelvetésem ténylegesen valósnak tekinthető-e vagy sem, illetve milyen következtetéseket tudok levonni a kutatásból származó eredményeim által. Végezetül javaslatokat teszek, hogy milyen módon lehetne a problémát megoldani.

2. IRODALMI ÁTTEKINTÉS

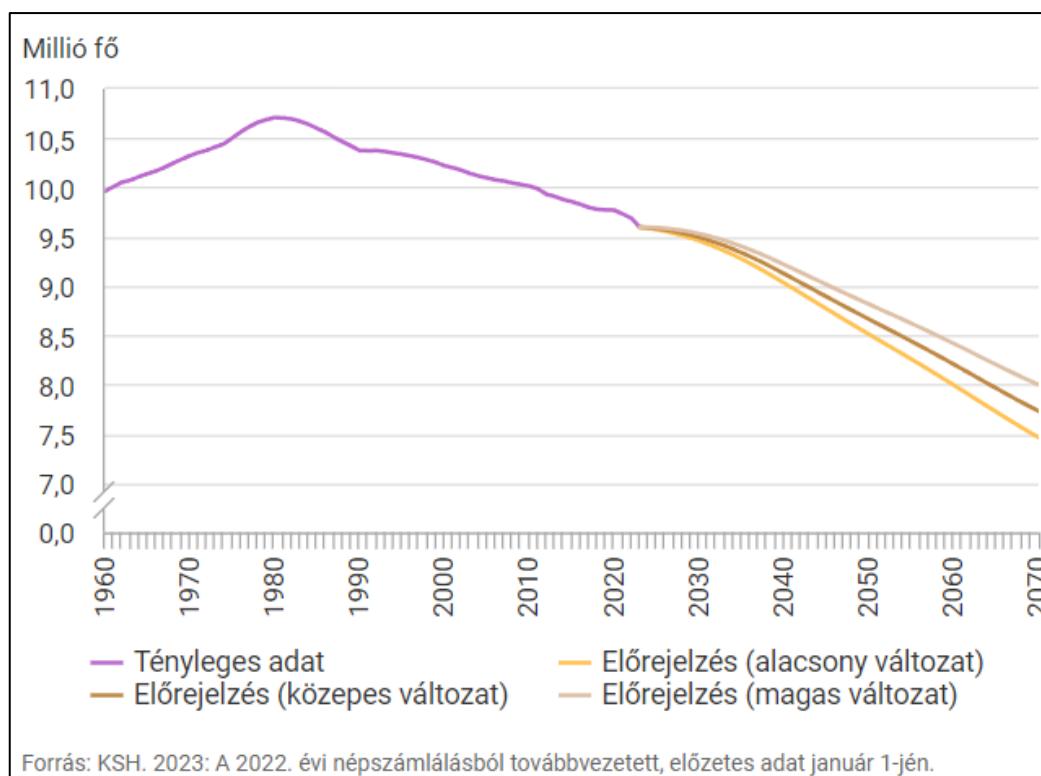
2.1 Magyarország mezőgazdaságának jellemzői napjainkban

Magyarország mezőgazdasága az utóbbi néhány évben jelentős térszűkítést szenvedett el. A gazdálkodók folyamatos harcot vívnak az folytonosan emelkedő költségekkel, a felvásárlási árak alacsony szintjével, valamint a hazánkba érkező mezőgazdasági termékek importjával. Emellett hazánkat egy lakosságszámában folyamatosan fogyó, összetételét tekintve idősödő népesség jellemzi. (Fróna, 2019) Ezt támasztja alá az 1. ábra, amelyen látható, hogy az 1980-as évektől kezdődően folyamatos népességcsökkenés tapasztalható hazánkban.

2023. január 1-én Magyarország népessége a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) adatai alapján 9.597.000 fő volt, amelyen az elmúlt 40 év alatt több mint 1.100.000 fős csökkenés volt tapasztalható, amely több mint 10,3%-os népességszám csökkenést jelent. A KSH népesség előrejelzését tekintve mindhárom lehetséges variáció csökkenő tendenciát mutat a várható évtizedekre nézve. A legoptimistább előrejelzés szerint 2070-re 8 millió főre csökkenthet a magyar lakosság, míg a közepes változat szerint 7,7 millió, a negatív előrejelzés szerint 7,5 millióra. (Központi Statisztikai Hivatal, Népesedési világnap, 2023.)

1. ábra: Magyarország népességének alakulása

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal, Népesedési Világnap, 2023

A fent említett demográfiai tényezők mellett a vidéki területeken jellemző városiasodás, valamint a fiatalok elvándorlása tovább nehezíti a helyzetet. Ezen tényezők együttesen hozzájárulnak ahhoz, hogy a magyar mezőgazdaság versenyképessége csökkenjen. Azonban az Európai Unió és Magyarország Kormánya együttesen kulcsfontosságú ágazatnak tartja az agráriumot, hiszen hozzájárul az ország élelmiszertermeléshez és gazdasági fejlődéséhez. Ezért is elengedhetetlen, hogy támogatást és ösztönzést biztosítsanak a termelőknek a további hatékonyabb termelést célzó fejlesztéseket hajtsanak végre a piaci versenyképesség javítása érdekében. (European Court of Auditors, 2017)

A 2018/1091/EK rendelet értelmében a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) Agrárium 2023 címmel gazdaságszerkezeti összeírást végzett 2023-ban. Az adatgyűjtés célja volt, hogy nyomon követhetőek legyenek a mezőgazdaság szerkezetében bekövetkező változások az Európai Unió és a termelők számára egyaránt, hiszen ezen információk segíthetnek a döntéshozatali folyamatokban, hogy olyan intézkedések születhessenek, amelyek a gazdák, illetve az egész ország érdekeit szolgálják. (Központi Statisztikai Hivatal, Agrárium, 2023)

2022. november 7-én az Európai Bizottság elfogadta Magyarország Közös Agrárpolitikát érintő Stratégiai Tervét, amelyhez a 2020. évben készült Agrárcenzus országos felmérés adatai is felhasználásra kerültek. Az gazdaságszerkezeti összeírással érintett települések száma 941 volt, ami mintegy 74.000 gazdaságot jelent országos szinten. A felmérés során szerteágazó témakörökről kérdezték a gazdálkodókat többek között voltak földhasználatot, talajművelési módszereket érintő kérdések. Több kérdés is irányult az állatállományra, illetve a gépek-berendezésekre is. Dolgozatom szempontjából releváns kérdések voltak például a munkaerő és generációváltást célzó kérdések, amelyek igen nagy iránymutatással szolgálhatnak a döntéshozóknak, valamint a termelőknek egyaránt. (Központi Statisztikai Hivatal, Agrárcenzus, 2020)

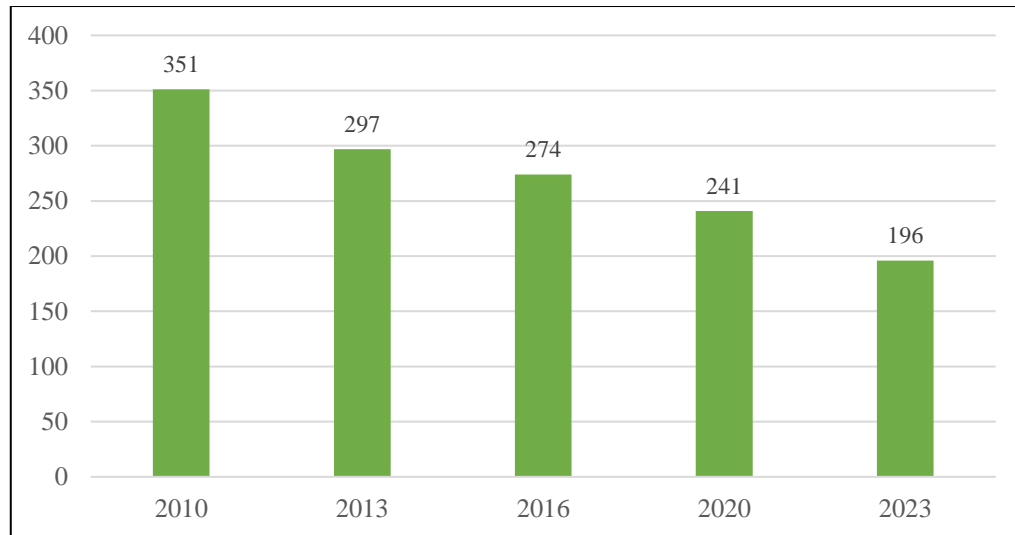
A 2020-as évben 241.000 gazdaság működött hazánkban, ezzel szemben a 2023-as Agrárium előzetes adatai alapján ez a szám jelentősen lecsökkent 196.000-re, amely közel 20%-os csökkenést jelent. A gazdaságok számának csökkenése az elmúlt években folyamatos, hiszen ahogy az 2. ábrán is látható egy évtized alatt 100 ezres csökkenés észlelhető.

A KSH jelentése szerint az elmúlt néhány évben leginkább a kisebb összterületen gazdálkodó, néhány állatot tartó gazdaságok hagytak fel agrár tevékenységükkel, amelynek következtében

birtokméreteken és az átlagos állatlétszámokon is növekedés mutatkozik. (Központi Statisztikai Hivatal, Agrárium, 2023.)

2. ábra: Gazdaságok számának alakulása 2010-2023, ezer darab

Forrás: Saját szerkesztés Központi Statisztikai Hivatal, Agrárium 2023. előzetes adatai alapján

2.2 Mezőgazdasági üzem fogalma

A köznyelvben az "üzem" olyan helyet vagy épületet jelent, ahol valamilyen gazdasági tevékenység folyik vagy termelés történik. Az EU tanácsi és bizottsági jogrendszere viszont az üzemet olyan termelőegységként határozza meg, amelyet az üzemtulajdonosok irányítanak. (EUR-Lex, 2021) Az angolszász országokban a "farm" kifejezést használják, ami bármilyen típusú mezőgazdasági üzemet vagy vállalatot jelenthet (például: családi gazdaság, mezőgazdasági szövetkezet, nagyüzem, kisüzem stb.) (Székely, 2008).

A 2013. évi CXXII. a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló jogszabály szerint a mezőgazdasági üzem olyan szervezeti egység, amely azonos céllal működteti a mezőgazdasági termelési tényezőket (föld, mezőgazdasági gépek, berendezések, egyéb vagyonelemek), és gazdálkodási alapegységként is funkcionál a gazdasági összetartozás révén. (2013. évi CXXII. törvény a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról), míg Az Európai Parlament és Tanács 2021/2115 rendelete alapján a mezőgazdasági üzem egy adott mezőgazdasági termelő által kezelt és ugyanazon tagállam területén található, mezőgazdasági tevékenységekre használt egységek összessége (EUR-Lex, 2021), ezáltal kijelenthető, hogy a fentiekben említett Székely érvelése helyállónak bizonyul.

Kovách et al. szerint a mezőgazdasági termelés megkezdése legtöbb esetben az 1990-es rendszerváltást követő földprivatizációval, a szülők, nagyszülők földtulajdon megszerzésével indult, ez lehet a jelenlegi birtokstruktúra alapja. (Kovách et al, 2022) A rendszerváltozással megvalósuló privatizációs folyamat eredményeként teljes tulajdonosi szerkezetváltás következett be (Bański, 2022), amely gyökeresen megváltoztatta a fölhasználati, tulajdonjogi állapotokat, továbbá éppúgy hatott a gazdálkodási folyamatokra, mint a foglalkoztatottakra. (Privóczki, 2015)

Kovách három motivációt említ: a gazdálkodáshoz, mint életformához való kötődés, elsősorban megelőző szövetkezeti feladatkör ellátása és szakértelem, valamint a beruházási célok kitűzése, kiegészítve további földszerzési lehetőséggel, további motiváció pedig, hogy egyéb foglalkoztatás hiányában ez biztonságos önfoglalkoztatási lehetőségnek számított. A fiatal gazdálkodók földje többnyire az 1990-es évek földprivatizációjának öröksége, amelyet a családok további vásárlásokkal (néha házassággal vagy egyéb örökléssel) gyarapított. Az öröklődési folyamat egyik sajátosságának tekinti, hogy többnyire a fiatal utód a szülők által vezetett gazdaságban szerez gyakorlati tapasztalást, és ezzel egyidőben szakirányú képzettséget, majd kapcsolatokat épít, s ezek után vállalja, hogy olyan saját tevékenységet indít, amely az elődök mezőgazdasági tevékenységéhez köthető. (Kovách et al 2022)

2.3 Magyar agrárfoglalkoztatottság

A magyar agrárfoglalkoztatottság helyzetének jelentős szerepe van az ország gazdaságában. Az agrárium foglalkoztatottságot biztosít a vidéki területeken, továbbá lehetőséget nyújt a mezőgazdasági termékek előállítására és értékesítésére. Az agrárfoglalkoztatottság azonban kihívásokkal is szembesül, mint például a vidéki népesség elvándorlása a gazdasági élet előregedése, fiatalok pályaelhagyása, valamint a mezőgazdasági jövedelmek alacsony színvonala. (Ritter, 2018) Véleményem szerint a fenntartható agrárpolitika és a képzési programok segíthetnek a foglalkoztatottság növelésében és a mezőgazdaság versenyképességének javításában.

A mezőgazdasági munkák szezonális jellegéből adódóan foglalkoztatottság mértéke felettébb egyenlőtlen ugyanis alkalmi munkavégzés jelentősen befolyásolja a foglalkoztatási képet. A munka idényjellegűségéből adódóan tavasztól őszi végéig tartó időszakban jelentősen növekszik az alkalmi munkavállalóként dolgozók aránya. A felhasznált munkaerő jellege attól függ, hogy a munkáltató gazdálkodó szervezet vagy egyéni gazdaság. A gazdálkodó szervezetekben dolgozók általában napi 8 órát dolgoznak, míg az egyéni gazdaságokban mindössze néhány órát dolgoznak,

magas a részmunkaidős és a rendes munkavállalók aránya (Popp, 2014), ezzel egyidejűleg meglehetősen komoly problémát jelent relatíve rövid idő alatt megfelelően képzett akár 10-12 órát dolgozni képes munkaerő toborzása szezonális munkavégzéshez (például: gyümölcsstermesztés). (Borda et. al., 2022)

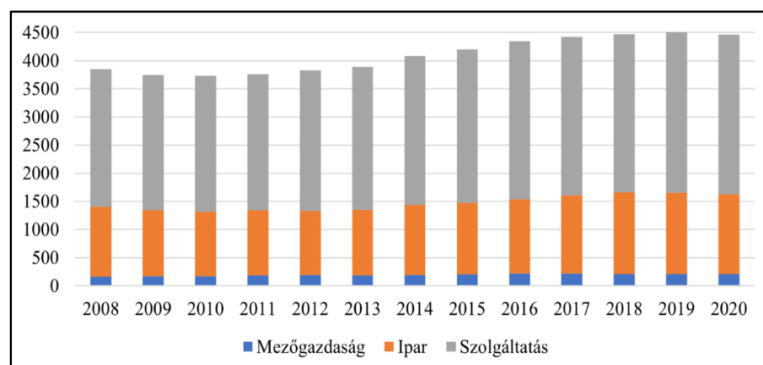
A foglalkoztatás összképének átláthatóságát tovább nehezíti az egyes agrár ágazatok eltérő munkaerő-igénye. A javarészt gépesített szántóföldi növénytermesztéssel szemben áll az inkább kézi munkaerőt igénylő zöldség-gyümölcsstermesztő és kertészeti ágazat, valamint az állattenyésztés. Ezen tényezők együttesen mind-mind árnyalják a foglalkoztatás összképét. (Borda et. al., 2022)

A magyarországi foglalkoztatás helyzete nagymértékben függ a nemzetgazdasági ágazatoktól. Az ipar, a szolgáltatások és a mezőgazdaság dominál az ország gazdasági szerkezetében. Az ipari szektorban fontos szerepet játszik a gépipar, az autóipar és az elektronikai gyártás. Az informatikai és pénzügyi szolgáltatások, valamint a turizmus meghatározó szerepet tölt be a szolgáltatási ágazatban. A mezőgazdasági ágazat pedig főként a növénytermesztése és állattenyésztésen alapul. A foglalkoztatottak számának megoszlása ezen ágazatok között folyamatosan változik, amelyet a gazdasági fejlődés és a piaci környezet alakulása befolyásol.

Borda et al. által vizsgált adatok alapján a 2020-as évben a foglalkoztatottak csaknem kétharmada a szolgáltatási szektorban (3. ábra), míg hozzávetőlegesen 30% a ipari szektorban dolgozik. A mezőgazdasági munkát végzők aránya csupán 4,74% a vizsgált nemzetgazdasági ágazatok vonatkozásában. A mezőgazdaságban életvitelszerűen tevékenykedő, illetve azon gazdálkodók, illetve akik mellékállásban foglalkoznak agár tevékenységgel aránya a jóval magasabb lehet a hivatalos statisztikák adatainál, olvasható a tanulmányban. (Borda et al., 2022)

3. ábra: A foglalkoztatottak számának megoszlása Magyarországon nemzetgazdasági ágak szerint, ezer fő

Forrás: (Borda et. al., 2022)

A fenti 3. számú ábrán látható nemzetgazdasági ágazatok GDP-hez és a foglalkoztatási szerkezethez való hozzájárulása érzékelteti az ország fejlettségi szintjét, amely ezáltal jelentős hatással bír a versenyképességre, valamint a foglalkoztatás színvonalára is. (Kołodziejczak, 2020)

Popp szerint az agrárium részesedésén állandó csökkenés tapasztalható a foglalkoztatási ágazatban, valamint a bruttó hozzáadott érték előállításában, ahol már a teljes nemzetgazdaságot tekintve lényegesen alulmarad a mezőgazdasági átlagbér. Véleménye szerint a korábban felsoroltak jelentős hatással vannak arra, hogy az agrárium bruttó hazai termékhez (GDP) való hozzájárulása kisebb, mint az aktívan foglalkoztatottak aránya. Ezzel magyarázza azt, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők kisebb arányban maradnak a mezőgazdaságban. (Popp, 2014)

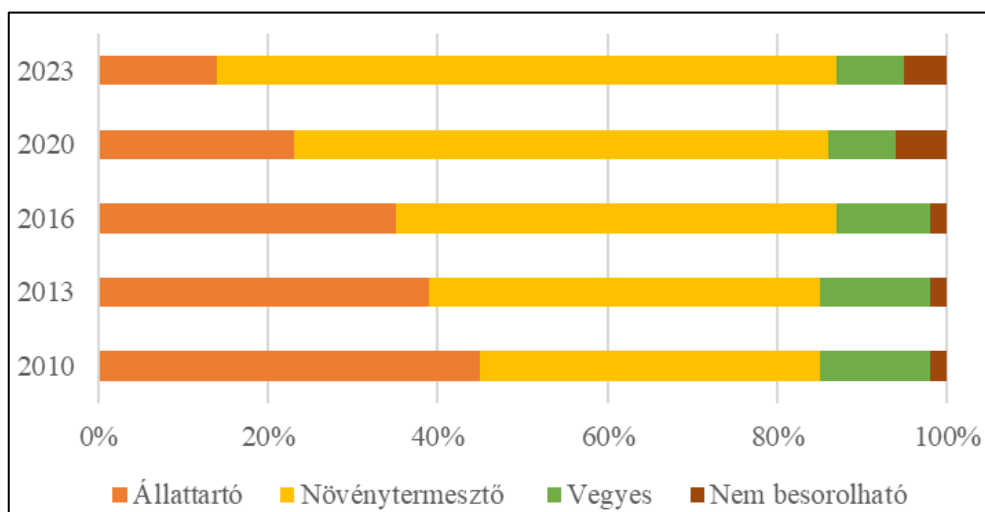
2.4 Birtokszerkezet átalakulása

A gazdaságok szerkezetét tekintve az elmúlt tíz évben jelentős mértékű változásról számolhatunk be. Alapvetően a gazdaságok mérete az elmúlt tíz évben jelentősen növekedett, ezáltal az egy főre jutó földterület minden agrár ágazatban, ezzel egyenesen arányosan pedig csökkent a gazdaságok száma. Ez a tendencia arra utal, hogy a földterületek koncentrációja még nem érte el a tetőpontot. (Hoyk et. al, 2022) A mezőgazdasági földhasználat változásainak elemzése alapján a szektort jelentős átalakulás jellemzi, általánosságban elmondható, hogy a szántóföldi művelés térnyerése kimagasló (Bański, 2022)

A 4. ábra szemlélteti a Központi Statisztikai Hivatala végezt 2023.évi összeírás a gazdaságok megoszlása főbb tevékenységük típusa alapján. Nem csökkent a vegyes gazdaságok aránya (8%), a legtöbb állattartónak külső forrásból kell beszereznie az állatok takarmányát. 2023-ban. A növénytermesztő gazdaságok teljesen uralják a mezőgazdaságot arányuk 2023-ban már 73% volt, amely 10 %-kal magasabb, mint három évvel korábbi felmérésben és 27%-kal magasabb, mint az egy évtizeddel korábbi eredmény. Az állattartók részarányán folyamatos csökkenés mutat, így csak 14%-át teszik ki az gazdaságnak, esetükben jelentős csökkenés tapasztalható az egy évtizeddel ezelőtti eredmény tekintetében, 25%. A be nem sorolható gazdaságok aránya 5,2%, ezek olyan gazdaságok, amelyek például nem használt gyepterülettel rendelkeznek, ugarterületük van, vagy mindössze szolgáltatást nyújtanak.

4. ábra: Gazdaságok megoszlása fő tevékenységük típusa szerint 2010-2023

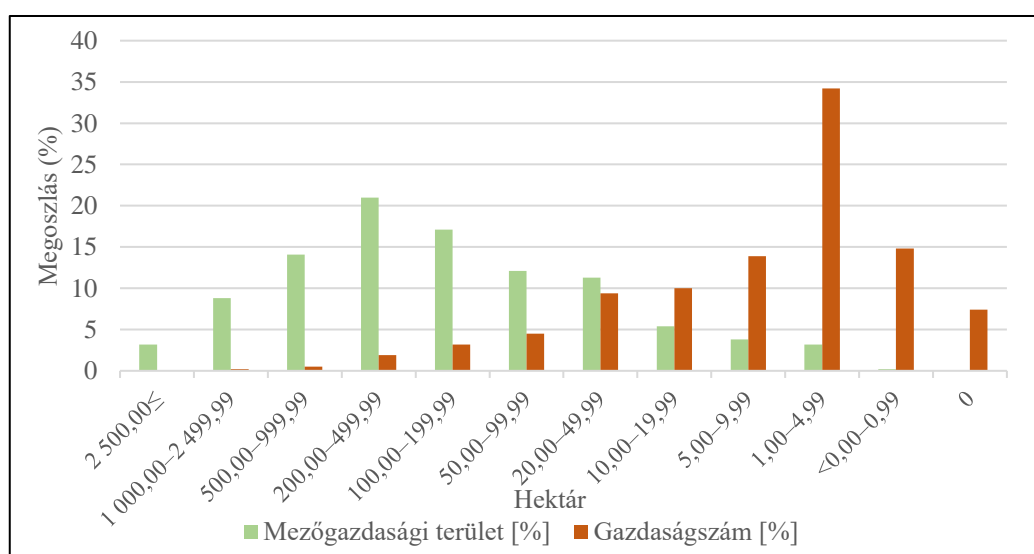
Forrás: Saját szerkesztés Központi Statisztikai Hivatal Agrárium 2023. előzetes adatai alapján

Az 5. ábra kívánja szemeltetni a gazdaságszám és a mezőgazdaságok megoszlását a gazdaságok mérete alapján. Az előzetes adatok alapján kijelenthető, hogy a 2023-as évben a gazdaságok 7,4%-a nem használt mezőgazdasági területet, míg a gazdaságok 14,8%-a 1 hektár alatti területet művel. A leggyakoribb birtokméret továbbra is az 1–5 hektár közötti területek, amelyek a gazdaságok harmadára jellemzőek. A teljes mezőgazdasági terület egyötöde a 200 és 500 hektár közötti földhasználóknál található, bár ezek a gazdaságok csupán a teljes gazdaságszám 1,9%-át teszik ki. Az 500 hektár feletti gazdaságok aránya relatíve alacsonynak mondható, feltételezhető, hogy ezen esetekben valamely jogi személyben végzik a tevékenységet.

5. ábra: Gazdaságszám és mezőgazdasági terület megoszlása gazdaságok mérete alapján

Forrás: Saját szerkesztés Központi Statisztikai Hivatal, Agrárium 2023. előzetes adatai alapján

Az elmúlt években a növénytermesztő és az állattenyésztő ágazat is nehézségekkel nézett szembe. A növénytermesztőket az utóbbi években a magas energiaárak, a gabonapiacot érintő válság miatt késő kifizetések és a súlyos aszály sújtották leginkább. Az állattartók esetében az időről időre újra előforduló állatbetegségek, a megemelkedett takarmány- és energiaárak a korábbinál is lehetetlenebb helyzetbe hozták. (Hoyk et al., 2022)

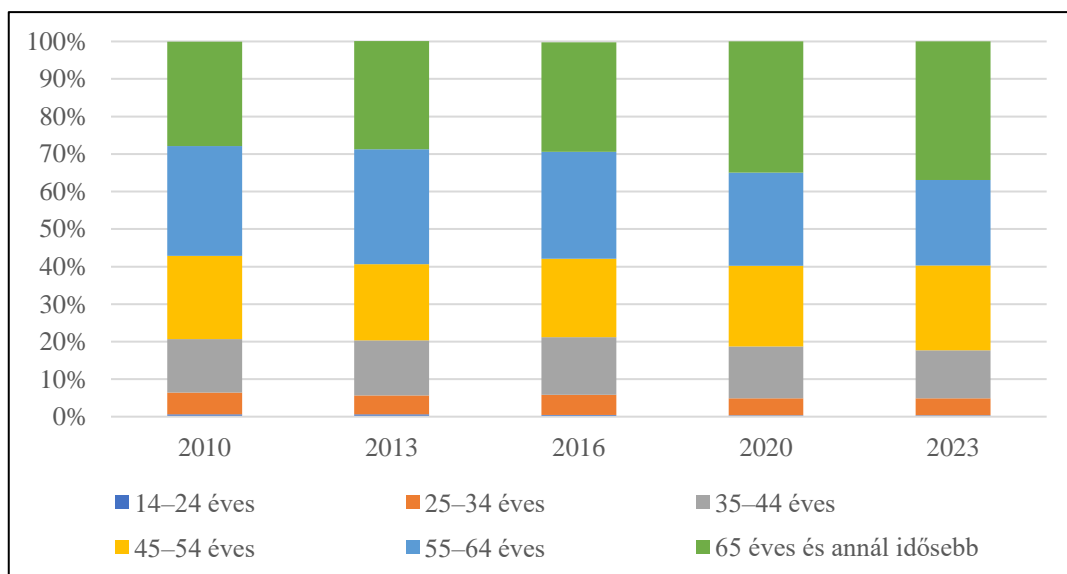
2.5 Előregedő agrártársadalom

Ebben a fejezetben alapvetően azt kívánom szemléltetni, hogy a Központi Statisztikai Hivatal által időszakosan végzett agrár összeírások adatai alapján milyen tendencia mutatkozik a gazdatársadalom életkor szerinti megoszlásában.

Az elmúlt három évben tovább folytatódott a gazdaságok irányítóinak idősödése. A Központi Statisztikai Hivatal által végzett felmérések kérdőívére adott válaszok eredményeit a 6. ábra kívánja szemléltetni. Ezek alapján látható, hogy a gazdaságok irányítóinak jelentős része (36,9%) 65 éves vagy idősebb, amely 2020 óta csaknem 2%-kal emelkedett. 2010 óta folyamatosan nő a gazdák átlagéletkora, 2023-ra a 65 év alatti gazdálkodók aránya 72,2%-ról 63,1%-ra csökkent. A 35 év alatti gazdálkodók aránya 4,9% volt, csakúgy, mint 2020-ban. Az irányítók közel 23-23%-a a 45–54, illetve az 55–64 éves korcsoportba tartozik.

6. ábra: Gazdaságirányítók megoszlása életkor szerint 2010-2023 (%)

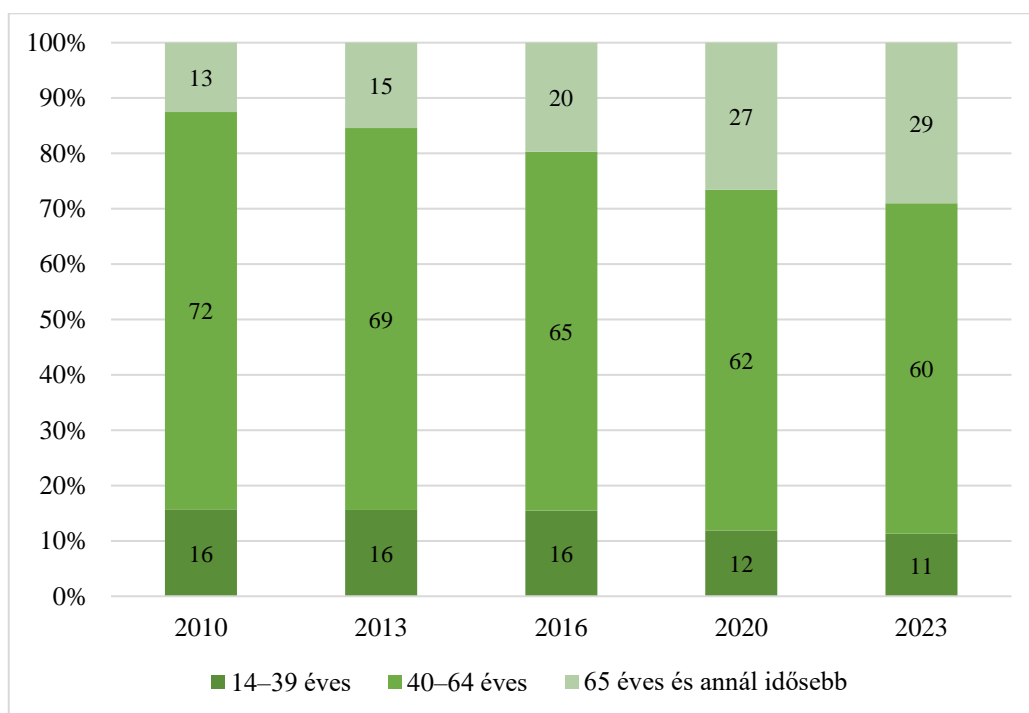
Forrás: Saját szerkesztés Központi Statisztikai Hivatal, Agrárium 2023. előzetes adatai alapján

A 65 év feletti vezetők által irányított gazdaságok által használt mezőgazdasági terület 2010 óta (7. ábra) folyamatosan növekszik, arányuk 2023-ban elérte 29%-ot. Ezen gazdaságok által használt terület nagysága megközelíti a 1,5 millió hektárt, amely csaknem kétszerese az egy évtizeddel korábbi felmérésen kapott eredményekhez képest. A 40 év alatti termelők által használt földterület aránya mindössze a teljes terület 11%-át teszi ki, amely 5%-os csökkenést jelent a tíz évvel ezelőtti felméréshez képest. Az elemzett adatok alapján elmondható, hogy a generációváltás igazán sürgető kérdés, ugyanis a 40-64 éves korosztály által használt terület nagyságán is jelentős mértékű csökkenés látható, 60%-ra csökkent az arány a 65 évesnél idősebb termelők javára.

7. ábra: Mezőgazdasági terület mezoszlása az irányítók korcsoportja szerint (%)

Forrás: Saját szerkesztés Központi Statisztikai Hivatal, Agrárium 2023. előzetes adatai alapján

A 2023. évi Agrárium összeírás során egy új típusú kérdésre is választ várt a KSH mégpedig, hogy a gazdálkodói tevékenységgel együtt járó adminisztrációs tevékenységet miként végzik az érintett termelők. Az előzetes adatok alapján elmondható, hogy 2023-ban a gazdaságok több mint 69%-a papír formában gyűjti tevékenysége során keletkező adatokat, 19%-ban pedig könyvelő is dolgozik ezen adatok feldolgozásán. A gazdaságok 13%-a használ általános szoftvereket (például: Excel, Access), kis részük (mindössze 2,0%) pedig valamilyen speciális szoftvert használ erre a célra. Az eddig nyilvánosságra hozott adatok alapján minden ötödik gazdaság semmiféle módon nem végez adatgyűjtést, adminisztrációt tevékenysége során, amely a jövőre nézve aggodalomra adhat okot. (Központi Statisztikai Hivatal, Agrárium 2023.) Az Európai Mezőgazdasági

Garanciaalapból, valamint az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból és a központi költségvetésből finanszírozott egyes támogatások igénybevételevel kapcsolatos eljárási szabályokról szóló 13/2023. (IV. 19.) AM rendelet meghatározza, hogy a gazdálkodási tevékenységről vezetett naplót a Magyar Államkincstár helyszíni ellenőrzés keretében vizsgálhatja, illetve a vezetett adatokat a Nemzeti Élelmiszerbiztonsági Hivatal által üzemeltetett weboldalon 2024. január 31-ig elektronikus úton is beküldeni szükséges. (Nemzeti Élelmiszerbiztonsági Hivatal Hivatalos Weboldala, 2023.)

A hivatal által közzétett adatok alapján a gazdaságok csupán 5,9%-a használ vezetői információs rendszert (nyilvántartáshoz kapcsolódó szoftver, cégirányítási és vagy adminisztrációs szoftver, döntéstámogató szoftver, akár saját számítógépen, akár online rendszeren keresztül) A vezetői információs szoftvereket használók életkor szerinti megoszlását tekintve igen jelentő mértékű eloszlás érzékelhető. A 40 év alatti fiatal gazdálkodók aránya 8,6% volt, míg a 40-64 éves korosztályban már csak 6,8%, a 65 év felettiek körében ez az arány már csak 3,8%. Így kijelenthetjük, hogy a fiatalabb termelők körében népszerűbbek a magasabb szintű adminisztrációs rendszerek használata, nagyobb arányban használják. (Központi Statisztikai Hivatal, Agrárium 2023.)

2.6 Utódlás – generációváltást elősegítő intézkedések

A korábbi bekezdésben bemutatásra került a magyar mezőgazdasági termelők átlagéletkorával kapcsolatos kutatások részletes bemutatása. A következőkben pedig a generációváltás helyzetét, illetve az erre ösztönző tényezőket veszem sorra.

A Közös Agrárpolitika Stratégiai Terve során készült helyzetelemzés megállapította, hogy a fiatalok mezőgazdasági tevékenységét számos tényező nehezíti, amelyek közül a legfontosabb a vállalkozás indításához szükséges pénzüsszeg hiánya. A fiatal termelők számára a megfelelő gazdálkodói háttér hiánya miatt nehéz kedvezményes hitelhez jutni. A növekvő földárak és bérleti díjak, valamint a termőföldek elégtelen kínálata miatt a fiatalok jelentős akadályokba ütköznek a földszerzésben. A generációváltás fontos akadálya a generációk közötti együttműködés hiánya, valamint a bonyolult, hosszadalmas és költséges adminisztratív ügyintézés is, amely megnehezíti a gazdaságos átadás-átvétel folyamatát. (Agrárminisztérium, Magyarország KAP stratégiai terve, 2022) A gazdaság-átruházási folyamat során társadalmi célként kell tekinteni azon fiatal gazdálkodók termőföldhöz jutására, akik a mezőgazdaságban képzelik el a jövőt. Sok fiatal hagyja el a vidéki térséget és a nagyobb városokban keresnek jobb megélhetést, ezzel hátrahagyva az

ágazatot, ezért is fontos, hogy a gazdálkodás és a vidéki élet kiszámítható és hívogató legyen a fiatalabb generációk számára.

Az Országgyűlés Hivatala által közzétett kiadvány szerint továbbá az idősebb gazdálkodók érdeklődését is fel kell kelteni a gazdaságok átruházása iránt, hiszen nagyon gyakori, hogy az idős gazda a nyugdíj korhatárt elérve sem adja fel vállalkozását, mert megszokott életszínvonalát csak ily módon tudja fenntartani (Országgyűlés Hivatala, 2021), melyet alátámaszt a Fiatal Gazdák Országos Szövetsége által készített felmérés is amelynek adatai alapján a gazdaságátadást és a pályakezdő gazdálkodók támogatását a bürokrácia nagyfokú csökkentésével az adó- és illetékfizetési költségek minimalizálásával és a jogszabályok egyszerűsítésével lehetne leginkább elősegíteni. Továbbá a gazdaság átadónak egy megfelelő színvonalú nyugdíj biztosítása szükségeltetik, amellyel a már megszokott életminőségét fenn tudja tartani. Az ideális jövőkép és a gazdálkodói szemléletváltás elengedhetetlen a megfelelő gazdaságátvétel létrejöttéhez, amely generációk közötti megfelelő kommunikációval és tudásátadással válik kerek egészé. (AGRYA, 2017.)

A jövőbeli gazdaságirányítás elképzelései és a kapcsolódó gazdálkodási tervek értékes betekintést nyújtanak a szakpolitikai tervezéshez. 2023-ban a mezőgazdasági üzem vezetőinek 55,3%-a nem adott konkrét választ erre a kérdésre. Azon gazdasági vezetők, akik legfeljebb 5 évre tervezik a gazdaság irányítását, a teljes létszám 12,2%-át teszik ki, ami 5,6%-os csökkenést jelent a három évvel korábbi megkérdezéshez képest. Ezzel szemben 8,7%-ra csökkent azon gazdasági vezetők aránya, akik 6-10 évre tervezik a gazdaság irányítását, ez az érték korábban 11,1% volt. A gazdasági vezetők jelentős része, 24%-a több mint 10 évre tervezi a gazdaság irányítását, ami 1,9%-os csökkenést jelent a három évvel ezelőttihez képest. Érdeemes megjegyezni, hogy némileg nőtt a hosszabbtávon tervező vezetők aránya. (1.táblázat)

1.táblázat: A gazdálkodók számának megoszlása gazdaságirányítás tervezett éve alapján, 2023

Forrás: Saját szerkesztés KSH adatai alapján

Tervezett évek száma	Megoszlás (%)	
	2020	2023 előzetes adat
Nem tudja/még nem gondolkodott rajta	45,40	44,80
0-5 év	17,80	12,20
6-10év	11,10	8,70
10 évnél tovább	25,70	23,80
Nem kíván válaszolni	n.a.	10,50
Összesen	100,00	100,00

A családi gazdaságok tekintetében, a gazdaság más területeihez képest egyik legnagyobb kockázat a generációváltás és a gazdaság átadásának kérdése. A felvetést bizonyítja, hogy a vállalatok 2/3-a nem éli túl a generációváltást, mégis sok gazdaság kockáztatja a működését és nem tervezik meg az utódlást. A legtöbb hazai vállalkozás első generációs, ezért nincsenek előzetes információjuk, tudásuk a generációváltásról, csakhogy a megújulás sikeressége a családi kézben lévő vállalkozások gazdasági befolyása miatt is osztársadalmi kérdés (Kovács, 2020), amelyet bizonyít a 3. táblázat is, hiszen látható, hogy a válaszadók több mint fele nem tudja, vagy még nem foglalkozott a gazdaság jövőjének kérdésével.

Az alábbi táblázat adatain megfigyelhetjük, hogy a megkérdezettek közel 40%-a családon belül tervezi átadni a gazdaságot oly módon, hogy tulajdonos marad a jövőben, vagy pedig a teljes tulajdonjogot átruházza az utódra. Relatív alacsony azon termelők aránya, akik terveik szerint eladják gazdaságukat és tovább tevékenykednek majd benne akár vezetőként, akár alkalmazottként, az arányuk csupán 0,29%. A megkérdezettek közel 5%-a terveik szerint a gazdaság értékesítése után nem tervez a mezőgazdasággal foglalkozni, 1,27%-uk pedig pusztán önellátási céllal tevékenykedik tovább vállalkozásának értékesítése után.

3. táblázat: A gazdálkodók számának megoszlása gazdaság jövője szempontjából, 2023

Forrás: Saját szerkesztés KSH adatai alapján

Gazdaság jövője	Megoszlás (%)
Nem tudja / még nem gondolkodott rajta	54,81
Családon belüli utód viszi tovább a vezetést, de tulajdonos marad	18,36
Családon belüli utód viszi tovább a vezetést és a tulajdont is átadom	19,69

Családon kívüli utód viszi tovább a vezetést, de tulajdonos marad.	0,68
Eladja a gazdaságot, de vezetőként tovább dolgozik benne	0,09
Eladja a gazdaságot, de (nem vezetőként) tovább dolgozik benne	0,19
Eladja a gazdaságot és legfeljebb önellátásra foglalkozik mezőgazdasággal	1,27
Eladja a gazdaságot és a jövőben nem foglalkozik mezőgazdasággal	4,92
Összesen	100,00

2.6.1 Gazdaságok átadását segítő jogszabály bemutatása

2023. január 1-től hatályba lépett az agrárgazdaságok átadásáról szóló 2021. évi CXLIII. törvény, amely a mezőgazdaság fenntartható jövője szempontjából nagy jelentőséggel bír, célja a nemzetékváltás előmozdítása és az ehhez tartozó adminisztrációs folyamatok egyszerűsítése.

A jogszabály alapjaiban véve lehetőséget ad a teljes gazdaság egyben történő átadására, ezáltal az a gazdasághoz tartozó összes ingó és vagyontárgy, kötelezettségek, részesedések egyszerre történő átadására. Az átadás formáját tekintve több alternatíva is lehetőségre áll a jövőben, mint például: gazdaság tulajdonjog átruházása, gazdaság tulajdonjog ingyenes átruházása, eltartási kötelezettséget megállapító, illetve életjáradék fizetését megállapító formában lehetőségeikhez mérten. (Nemzeti Agrárgazdasági Kamara, 2023.)

Az agrárgazdaságok átadásáról szóló 2021. évi CXLIII. törvény értelmében a gazdaság átadására a gazdaságátadási szerződés megkötése révén van lehetősége átadó és az átvevő félnek. A jogszabály értelmében az említett szerződés olyan esetben köthető, amennyiben az átadó mezőgazdasági őstermelő vagy mező-, erdőgazdasági tevékenységet és kiegészítő tevékenységet végző egyéni vállalkozó.

A gazdaságátadó olyan öregségi nyugdíjkorhatárt elért, vagy öt éven belül elérő őstermelő vagy mező-, erdőgazdasági tevékenységet folytató egyéni vállalkozó lehet, aki

- tevékenységét saját nevében legalább tíz éve végzi és ebből igazolt bevétele származott, továbbá
- a szerződésben meghatározott földterületekre vonatkozóan legalább öt éve bejegyzett földhasználattal, vagy bejegyzett erdőgazdálkodói státusszal rendelkezik, vagy
- a korábbi két követelménynek megfelelő őstermelő vagy egyéni vállalkozó törvényes örököse. (2021. évi CXLIII. törvény az agrárgazdaságok átadásáról 2.§ b) pont)

Gazdaságátvevő lehet az a gazdaságátadónál legkevesebb tíz évvel fiatalabb (50. évesnél fiatalabb) őstermelő vagy agrár tevékenységgel rendelkező egyéni vállalkozó, aki

- gazdaságátadóval a törvényben meghatározott hozzátartozói viszonyban áll, vagy
- az átadóval legalább hét éve munkaviszonyban, munkavégzésre irányuló jogviszonyban áll. (2021. évi CXLIII. törvény az agrárgazdaságok átadásáról 2.§ c) pont)

A pályázat részleteivel kapcsolatban a megjelenő pályázati felhívásban közzétett információk az irányadóak.

2.7 Mezőgazdasági termelők jellemzői hazánkban

A magyar gazdálkodók rendkívül fontos szerepet töltenek be az ország gazdaságában. Ők azok, akik a gazdasági tevékenységek koordinálása és felügyelete mellett biztosítják a fenntartható fejlődést a vidéki területeken, ugyanakkor tevékenységük megkezdése az idő előrehaladtával egyre nehezebbé válik hazánkban. (Kovách et al, 2022)

A mezőgazdasági termelőket jellemzően magas munkabírás és elhivatottság jellemzi, hiszen a mezőgazdaságot érintő munkafolyamatok egyik ismérve az esetenként monoton, időigényes munka, valamint gyakran kiszámíthatatlan kihívásokkal néznek szembe. Az állandó változásokhoz való alkalmazkodás és az innovációra való nyitottság ebben a változó szektorban igazi jellemvonása kell, hogy legyen a dolgozóknak. (Szentesi, 2019) Mindemellett fontos, hogy a termelők tisztában legyenek a legújabb mezőgazdasági technológiákkal és a fenntartható gazdálkodási alapelvekkel, amelyekkel a saját munkájuk is eredményesebb lehet hosszútávon, a következő generáció érdekeit is szem előtt tartva. A mezőgazdasági termelők evégett a magyar mezőgazdaság meghatározó szereplői, hozzájárulva az ország élelmiszerellátottságához és gazdasági fejlődéséhez, ezért is lenne elengedhetetlen a termőföldhöz jutásuk, amelyet hátráltatnak a magas termőföldárak és az elővásárlási sorrend általi ellehetetlenítés. (Kovách et al, 2022)

2.7.1 Gazdálkodói szakképzettség

Az agrárszakképzés kulcsfontosságú szerepet játszik a mezőgazdasági szektor fejlődésében és fenntarthatóságának növelésében. A szakképzett agrárszakemberek hozzájárulnak az élelmiszerbiztonság növeléséhez és az agrárpiaci versenyképesség erősítéséhez. Az agrárszakképzés fontosságát alátámasztja, hogy a KAP Stratégiai Tervben konkrét célkitűzésként fogalmazták meg a mezőgazdasági pálya vonzóvá tételét, illetve a már aktívan tevékenykedők ágazatban tartását, hiszen a megfelelően képzett agrárszakemberek hozzájárulnak az agrárium

fenntartható fejlődéséhez és a vidéki gazdaság élénkítéséhez. A Stratégiai Terveben továbbá megfogalmazásra került, hogy a mezőgazdasági ágazat egyre kevésbé vonzó a fiatal generációk körében, jelentős a pályaelhagyás a már megkezdett tanulmányok esetében is, ezért is tartják fontosnak a következő időszakban a szakmák bemutatását, valamint gazdálkodói életforma népszerűsítését. (Agrárminisztérium, Magyarország KAP stratégiai terve, 2022)

Magyarországon a mezőgazdasági termelők iskolai végzettsége alacsonyabb szinten áll a nemzetgazdaság más ágazataiban dolgozókéhoz és az Európai Unió (a továbbiakban: EU) átlagához képest. Az önálló gazdaságok vezetői -többnyire az idősebb korosztály tagjai- között gyakran szakirányú kvalifikáció nélkül, gyakorlati tapasztalatokra alapozva kezdték el agrár tevékenységük (Finta et al., 2020), melyet alátámaszt Kovách et al kijelentése, hogy a termelők jelentős hányadának képzettsége továbbra is gyakorlati tapasztalaton alapul, csupán alig több mint egynegyedük kapott intézményi keretek között mezőgazdasági oktatást. Mindemelllett összefüggés állapítható meg a magasabb végzettség és a gazdaság mérete között (Kovách et al., 2022), tehát minél magasabb a gazdálkodó végzettsége, annál nagyobb a gazdaság mérete.

Fiatal Gazdák Magyarországi Szövetsége (AGRYA) szerint a fiatalabb gazdaságvezetők között az átlagosnál magasabb arányban vannak jelen a közép- és felsőfokú agrár szakirányú végzettséggel rendelkezők, ezzel egyidejűleg az alacsony életkorból fakadóan piaci és vállalatirányítási készségek hiánya jellemzi őket. (AGRYA, 2018)

A 4. számú táblázat hívatott összevetni a 2010. évi Általános Mezőgazdasági Összeírás adatait a 2020. évi Agrárcenzus adataival. A táblázat igazolja az előzőekben említett AGRYA nézőpontját, miszerint jelentősen megnőtt az elmúlt években a közép- és felsőfokú mezőgazdasági végzettséggel rendelkező gazdálkodók száma. A 2010-es adatokhoz mérten egy évtizeddel később több mint 17%-kal nőtt a magasabb végzettséggel rendelkező gazdálkodók aránya. Ezzel egyidejűleg jelentősen csökkent azon gazdaságvezetők aránya, akik előképzetés nélkül, csupán gyakorlati tudásukat felhasználva végzik tevékenységüket. Feltételezhető, hogy az elmúlt évtized alatt képesítést szerzetek, oktatáson vettek részt.

A gazdaságokat irányítók végzettségét illetően elmondható, hogy a korábban jellemző tapasztalati gazdálkodást egyre inkább felváltja valamilyen fokú mezőgazdasági végzettség, hiszen 2010 óta folyamatos csökkenés látható a mezőgazdasági tevékenységüket releváns végzettség nélkül végző gazdaságirányítók számát tekintve. Bár 2020-ban a magyar gazdaságok több mint felét (54,19%) még továbbra is gyakorlati tapasztalások útján gazdálkodó irányító vezette, alapfokú

mezőgazdasági végzettsége már a gazdálkodók 10,90%-nak, középfokú 18,38%-nak, míg felsőfokú végzettsége 7,64 százalékának van.

4.táblázat: Gazdálkodók számának megoszlása legmagasabb iskolai végzettségük szerint 2010-2020

Forrás: Saját szerkesztés, Központi Statisztikai hivatal adatai alapján

Legmagasabb mezőgazdasági végzettség	2010		2020	
	Létszám (fő)	Megoszlás (%)	Létszám (fő)	Megoszlás (%)
Nincs	44 632	7,87	20 567	8,89
Gyakorlati tapasztalat	445 340	78,48	125 366	54,19
Alapfok	28 356	5,00	25 218	10,90
Középfok	34 087	6,01	42 520	18,38
Felsőfok	15 031	2,65	17 679	7,64
Összesen	567 446	100,00	231 350	100,00

Hazánkban és az Európai Unió valamennyi tagországában egyaránt fontos szerepe van a diplomás szakemberekben a gazdasági és társadalmi fejlődésben. Finta et al. szerint összefüggés állapítható meg a magasabb iskolai végzettség és a mezőgazdasági pálya elhagyása között, ezen jelenség egyik oka lehet, hogy az átlagbér lényegesen alacsonyabb a nemzetgazdasági átlagnál. (Finta et al, 2020)

Az Eurostat 2021-ben közzétett adatait bemutató 7. számú ábra szemlélteti a vizsgált országok vonatkozásában felsőoktatási képzésben diplomát szerettek megoszlását. A vizsgált évben az EU-ban végzetek megoszlását tekintve látható, hogy összes felsőoktatási hallgató negyede (25,6%) szerzett diplomát valamely üzleti, adminisztratív vagy jogi szakon 2021-ben az EU-ban végzetek 1,8%-a végzet valamely mezőgazdasági, erdészeti, halászati, vadászati és állatorvosi képzésen, ez az arány hazánkban 3,1%.

7.ábra: Felsőoktatásban végzettek megoszlása képzési területek szerint, 2021 (%)

Forrás: Eurostat, 2021

	Generic programmes and qualifications	Education	Arts and humanities	Social sciences, journalism and information	Business, administration and law	Natural sciences, mathematics and statistics	Information and communication technologies	Engineering, manufacturing and construction	Agriculture, forestry, fisheries and veterinary	Health and welfare	Services	Unknown
EU	0.0	9.0	9.5	9.4	25.6	6.3	4.2	14.9	1.8	13.9	5.0	0.4
Belgium (*)	0.0	8.8	9.0	10.7	22.4	4.0	2.8	11.8	1.9	26.2	1.3	1.1
Bulgaria	0.0	14.0	7.1	10.8	26.8	3.1	4.9	12.3	1.9	11.1	8.1	0.0
Czechia	0.0	12.5	8.9	10.9	18.8	6.0	5.5	14.0	3.3	13.0	7.2	0.0
Denmark	0.0	5.3	10.3	10.1	25.4	5.9	5.7	12.4	1.2	20.3	3.5	0.0
Germany	0.0	9.5	9.6	7.0	25.6	8.0	5.1	22.1	1.7	7.7	3.3	0.4
Estonia	0.0	8.5	12.1	7.4	24.3	5.3	10.1	12.6	1.6	12.6	5.5	0.0
Ireland (*)	0.6	7.7	10.2	5.9	27.5	7.4	8.0	9.5	1.2	16.5	5.4	0.0
Greece	0.0	7.1	11.1	16.3	19.7	9.4	3.5	14.6	3.3	11.3	3.6	0.0
Spain	0.0	16.3	8.9	7.3	19.3	4.6	4.8	12.1	1.1	17.9	7.9	0.0
France	0.0	4.0	7.9	7.5	36.1	8.2	3.5	13.9	1.5	13.3	4.0	0.2
Croatia	0.0	7.4	8.5	7.9	22.4	5.3	4.8	17.8	3.2	13.0	9.7	0.0
Italy	0.0	7.6	16.7	15.4	18.1	7.8	1.5	14.6	2.2	12.3	3.7	0.1
Cyprus	0.0	25.3	7.1	8.5	34.6	2.3	2.8	6.0	0.5	7.0	5.7	0.0
Latvia	0.0	8.8	7.0	9.2	27.4	3.0	5.0	11.4	1.3	18.5	8.5	0.0
Lithuania	0.0	5.8	9.2	9.6	25.8	4.1	4.7	17.0	2.7	19.2	2.0	0.0
Luxembourg	0.0	9.8	7.5	8.3	47.5	6.2	7.4	6.1	0.3	5.8	0.9	0.0
Hungary	0.0	13.5	8.3	10.8	24.0	3.1	5.7	12.8	3.1	7.3	6.0	5.5
Malta	0.0	16.9	7.1	9.5	30.7	3.2	6.6	5.4	0.2	15.9	4.5	0.0
Netherlands	0.0	8.1	8.2	14.4	27.8	7.0	3.7	8.6	1.3	15.9	4.9	0.0
Austria	0.0	12.6	7.4	7.4	23.4	5.8	4.8	20.0	1.5	9.8	7.3	0.1
Poland	0.0	10.7	7.4	9.5	26.1	3.3	4.1	12.3	1.9	15.6	7.4	1.8
Portugal	0.0	3.8	10.2	11.3	22.0	6.2	2.5	19.0	2.0	16.4	6.5	0.1
Romania	0.0	5.8	8.9	9.2	26.9	4.7	6.9	17.7	4.0	11.2	4.7	0.0
Slovenia	0.0	10.6	7.9	10.5	19.3	6.2	4.5	17.5	2.4	12.9	8.3	0.0
Slovakia	0.0	14.1	8.0	10.4	19.7	4.9	4.4	12.0	2.3	17.3	6.9	0.0
Finland	0.0	6.8	10.0	6.9	20.4	4.3	7.6	16.3	1.8	21.3	4.6	0.0
Sweden	0.0	12.8	6.4	12.6	16.6	4.0	5.5	18.6	0.8	20.2	2.3	0.1
Iceland	0.0	16.8	8.5	17.5	21.0	4.4	4.3	8.4	0.9	14.9	3.3	0.0
Liechtenstein	0.0	0.0	0.0	0.0	68.2	0.0	0.0	29.3	0.0	2.5	0.0	0.0
Norway	0.2	13.7	8.8	11.7	17.2	4.8	5.9	12.3	0.8	19.4	5.3	0.0
Switzerland	0.0	9.5	7.1	6.4	28.0	6.9	3.0	15.4	1.4	16.6	5.0	0.7
Bosnia and Herzegovina (*)	0.0	10.8	7.8	18.0	12.7	4.2	5.1	14.7	5.1	15.1	6.2	0.4
Montenegro	0.0	3.9	9.8	18.3	23.5	2.3	5.3	13.4	2.1	5.2	16.2	0.0
North Macedonia	0.0	3.7	14.1	12.8	28.4	3.6	6.4	10.6	1.3	13.3	5.8	0.0
Albania	0.2	9.8	9.7	9.2	30.0	3.0	5.6	10.0	3.7	15.6	3.2	0.0
Serbia	0.0	7.3	10.6	8.0	21.4	5.2	7.7	17.2	2.1	11.3	9.1	0.0
Turkey	0.0	5.1	12.5	10.7	27.8	2.2	2.2	11.4	2.5	16.7	8.8	0.0

(*) Excluding the French Community of Belgium for short-cycle tertiary.
 (*) Undercoverage for private independent institutions.
 (*) 2020.
 Source: Eurostat (online data code: educ_uae_grad02)

Az AGRYA szerint a jelenlegi agrár oktatási képzések több területen nem képesek a tanulók számára a gyakorlati gazdálkodásokhoz szükséges ismeretanyag átadására ezért 2017-ben egy javaslatcsomagot állított össze, amelyben bemutatásra kerül több olyan eszköz, módszer, amelyek segíthetnék a megfelelő gyakorlati tudás-átadást. Négy olyan ötletgazdag javaslatcsomagot állítottak össze a témában, amelyek használata, véleményem szerint pozitív fogadtatásban részesülne mind intézményi, mint tanulói szinten. A javaslatok több esetben is a megfelelő információáramlást segítenék elő olyan speciális szaktanácsadási rendszerrel, amely speciálisan a fiatal gazdálkodók számára nyújtana vállalkozásindítási és működtetési ismeretek bővítésére, illetve üzleti tervezésre szakmai képzésekre helyezné a hangsúlyt. (AGRYA Hivatalos Weboldala)

2.8 *Érdekképviselet*

Az egyetlen, kifejezetten a fiatal mezőgazdasági vállalkozók érdekeit védő szervezet Magyarországon a Fiatal Gazdák Magyarországi Szövetsége (AGRYA). Az AGRYA egy 1996-ban alakult országos lefedettségű agrár és vidékfejlesztési szervezet, jelenleg is több ezer fiatal termelőt számlál. Legfontosabb céljuknak tekintik a fiatal gazdák érdekképviseletét, hiszen érdekképviseleti szerv lévén részese a szakmai döntéselőkészítés és egyeztetési feladatokban

Azonban a 35 év feletti termelőknek sem feltétlen elhagyniuk a szervezetet. A „Senior College” jóvoltából a 35 év feletti gazdálkodók továbbra is részesei lehetnek a szervezet életének. Az egyesület Második Hullám elnevezésű programja keretén belül. (Kovách et al. 2022)

Kiemelkedő céljuknak tekintik a vidéki térségekben élő fiatalok helyben maradásának elősegítését, a helyi közösségek erősítése céljából. Tevékenységük során partneri kapcsolatban állnak több másik régiós szövetséggel is mint például: Fiatal Gazdák Közép-dunántúli Szövetségével, a Pannon Vidék Szövetséggel, a Második Hullám Vidéki Ifjúsági Szövetséggel és a "Fiatal Gazdák az Agrárium Jövője" Alapítvánnyal. A szövetség tagsági alapon működik, tagja lehet minden olyan negyven év alatti gazdálkodó, aki tagságát kérelemezzi és kérelme az Elnökség döntése alapján pozitív elbírálásban részesül.

Az AGRYA az évek során rengeteg programmal igyekezett közelebb hozni az agráriumot a társadalomhoz. Ilyen volt például a 2011 és 2015 között futó „Vesd bele magad!” program, ahol a szervezet összesen 93.000 vetőmagcsomagot osztott ki kisiskolás korú gyerekeket nevelő családoknak az általános iskolák közvetítésével. A program célja volt, hogy a gyerekek kedvet kapjanak olyan értékteremtő, kétértelmű tevékenységekhez, ahol a szabadban lehetnek ezzel is ösztönözve őket és családjukat a tudatosabb élet irányába. (AGRYA Hivatalos Weboldala)

A szervezet megalakulása óta rengeteg olyan vidéki térséget érintő összetartást elősegítő programot szervezett, amely nem csak a gazdálkodók érdekeit tartja szem előtt, hanem a teljes vidéki élet szépségeire hívja fel a figyelmet ezzel is szerepet vállalva a felgyorsult városiasodási folyamatok lassításában és a vidéki fiatalok elvándorlásának visszatartásában

2.9 Pályázati lehetőségek

2.9.1 Fiatal gazda területalapú támogatás

A Közös Agrárpolitika új ciklusa 2023. január 1-től indult el hazánkban, két átmeneti évet követően. Az új ciklus több szempontból is újdonságokat tartalmaz. Alapvetően az előző 2014-2020-ig tartó ciklus is a környezet védelmére és a fenntartható mezőgazdaságra igyekezett helyezni a hangsúlyt, ebben a ciklusban ez hatványozottabban is megjelenik a szabályok között.

A fiatal gazdák támogatásával kapcsolatban is újdonságokat hozott az új ciklus a korábbiakhoz képest. Az KAP I. pillérben a fiatal mezőgazdasági termelőket támogató alprogram keretében megemelt összeg jut a fiatal termelők részére, ezzel is megkönnyítve a fiatal gazdálkodók indulását.

A fiatal mezőgazdasági termelők támogatásáról szóló 19/2023. (IV. 19.) AM rendelet szerint az első kérelem benyújtásának évétől számított legfeljebb öt év áll rendelkezésére az igénylőnek, hogy kérelmét benyújtsa és kifizetést kérjen, azaz legkésőbb a 2027. évi egységes kérelem keretében igényelhet. (19/2023. (IV. 19.) AM rendelet a fiatal mezőgazdasági termelők támogatásáról)

A legfeljebb öt éven keresztül igénybe vehető területalapú támogatásra jogosultak azok a természetes személyek, akik az egységes kérelem benyújtásakor már betöltötték 18. életévüket, de még nem töltötték be 40. életévüket. A támogatásra csak azok jogosultak, akik mezőgazdasági üzem vezetőjeként először hoznak létre mezőgazdasági üzemet, és akik a mezőgazdasági tevékenységüket az előző naptári év egységes kérelem benyújtására nyitva álló időszakának utolsó napját követően kezdték meg, illetve rendelkezik a rendeletben meghatározott végzettségek egyikével, vagy igazolni tud 730 nap mezőgazdasági termelésből származó munkavégzést. (Magyar Államkincstár, 2023)

Az I. pillérben alapvetésként került rögzítésre, hogy korábbi 1% helyett 1,4%-a, azaz emelt forráskeret áll rendelkezésre a fiatal gazdák indulásának területalapú támogatására, amely így évi 18.690.804 EUR/év összeget jelent. Az emelt forráskeret lehetőséget biztosít a termelőknek, hogy 67 EUR/ha helyett 157 EUR/ha támogatási összegre lehetnek jogosultak, ami 90 eurós növekedést jelenthet. A korábbi 90 hektáros bekerülési korlát 300 hektárra emelésével egyenesen arányosan nőhet az igénylők száma. A fajlagos támogatás mértéke a meghatározott értékhatárok közé esik, amely minimum 78EUR, maximum 236 EUR. (Nemzeti Agrárgazdasági Kamara, 2023)

2.9.2 Fiatal mezőgazdasági termelők induló támogatása 2024-től

A mezőgazdaságban érzékelhető öregedés lassítása, az agrár-generációváltás ösztönzése, valamint a fiatalok vidékről történő elvándorlásának csökkentése érdekében szükséges a továbbiakban is a Közös Agrárpolitika lehetséges eszközeivel olyan támogatások biztosítása, amelyek a mezőgazdaságban főállásban tevékenykedni kívánó termelők indulását segítik elő. Ezen kitűzött célokhoz szorosan kapcsolódik a KAP II. pillére által nyújtott fiatal mezőgazdasági termelők induló támogatása, amelyhez a kapcsolódó pályázat felhívása várhatóan 2024. első felében jelenik meg. A korábbi fiatal mezőgazdasági termelők számára nyújtott induló támogatás keretében lehívható pályázati összeg maximális mértéke a korábbi években 40.000 eurónak megfelelő forintösszeg volt, amely a következőkben várhatóan 100.000 euróra növekszik majd ezzel is ösztönözve a fiatal termelőket tevékenységük megkezdésére. Jogosultsági kritériumok tekintetében nem várható jelentős mértékű változás, továbbiakban is olyan termelő nyújthatja be a pályázatot, aki 18 és 40 év közötti természetes személy vagy jogi személy vezető tisztségviselője és tulajdonosa, továbbá rendelkezik szakirányú képzettséggel és tevékenységét legfeljebb 5 éve kezdte meg. Változás az előző évekhez képest a mezőgazdasági üzemméret nagysága, amely a korábbi pályázati ciklusban minimálisan 6000 STÉ¹, maximálisan pedig 25.000 STÉ volt, amely az új pályázati kiírásban legalább 10.000-50.000 STÉ -re módosul. (Nemzeti Agrárgazdasági Kamara Hivatalos Weboldala, 2023)

2.10 Földforgalmi törvény módosításának hatása a pályakezdő gazdálkodókra

A 2023. június végén kihirdetett törvénymódosítás keretein belül 2023. július 1-étől egyszerűbb eljárással juthatnak földhöz a pályakezdő termelők. A 2013. évi CXXII. a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló törvény (továbbiakban: földforgalmi törvény) lehetőséget ad arra, hogy tíz hektár földterület megszerezhető legyen a gazdálkodó számára kifüggesztés nélkül.

2023. július 1-től egy újabb ponttal bővült az úgynevezett kifüggesztéssel nem járó földtulajdon szerzések ügyköre. A Földforgalmi törvény 20. §-a kiegészült az i) ponttal, amely megfogalmazza, hogy az elővásárlási jog nem áll fenn abban az esetben, ha az adásvétel tárgyát képező föld fekvése szerinti település közigazgatási határától közúton vagy közforgalom elől el nem zárt magánúton maximum 20 km távolságra található a vevő életvitelszerű lakóhelye, vagy mezőgazdasági üzemközpontja legalább három éve. Továbbá a kifüggesztés nélküli földszerzés lehetőségével

¹ STÉ: Standard Termelési Érték; üzemméretet kifejező mutatószám.

kizárólag az a földműves élhet, aki sem most, sem korábban nem rendelkezett 10 hektárnál nagyobb földterülettel. (2013. évi CXXII. törvény a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról)

A 8. ábrán látható a 2023. július 1-től érvényes földforgalmi törvény elővásárlási sorrendje. Első helyen továbbra is a Magyar Állam áll, őt követik azon földművesek, akik legalább 3 éve tulajdonostársak. Harmadik helyen jogosult elővásárlásra azon földműves, aki a föld földhasználati nyilvántartásában vagy az erdőgazdálkodói nyilvántartásban legalább 3 éve bejegyzett földhasználója a területnek, vagy legalább három éve helyben lakó szomszéd, vagy esetleg olyan földműves, akinek az életvitelszerű lakóhelye vagy a mezőgazdasági üzemközpontja olyan településen van, amelynek közigazgatási határa az adás-vétel tárgyát képező föld fekvése szerinti település közigazgatási határától közúton vagy közforgalom elől el nem zárt magánúton legfeljebb 20 km távolságra van minimum 3 éve. Ezzel jelentős segítséget nyújtva a pályájukat kezdő fiatal termelőknek. A birtokegyesítés folyamatát segíti elő, a helyben lakó szomszéd földművesek sorrendben elfoglalt kedvező helyzete.

Egymáshoz mértén azonos rangsorban szerepelnek a kiemelt tevékenységet végző termelők (állattartók, ökológiai gazdálkodók, kertészek vagy a szaporítóanyag-előállítók). Állattartók esetében az előírás megfogalmazza, hogy egy településen kell lennie az adásvétel tárgyát képező földterületnek és az állattartó telepnek legalább három éve. Ugyancsak ötödik a rangsorban az oltalom alatti termékeket előállító és az ökológiai gazdálkodó, illetve helyi földműves a megvásárolt területen kertészettel tervez foglalkozni.

Végül az elővásárlásra jogosultak sorrendjét zárják a helyben lakó földművesek és az életvitelszerű lakáshasználattal 3 éve rendelkező földművesek 20 kilométeres körzetben.

A jogosultsági csoporton belüli sorrend kizárólag az azonos helyen állók között tesz különbséget, így, ha két helyben lakó szomszéd földműves közül az egyik még fiatal földműves gazdálkodó is, akkor kettejük közül ő áll előrébb helyezkedik el a ranglistán. (Nemzeti Agrárgazdasági Kamara Hivatalos Weboldala, 2023)

8. ábra: Elővásárlók sorrendje a földforgalomban 2023. július 1-től

Forrás: Nemzeti Agrárgazdasági Kamara Hivatalos

ELŐVÁSÁRLÓK SORRENDJE A FÖLDFORGALOMBAN 2023. JÚLIUS 1-TŐL	
1	ÁLLAM
2	FÖLDMŰVES, AKI 3 ÉVE TULAJDONOSTÁRS
3	3 ÉVE FÖLDHASZNÁLÓ, HELYBEN LAKÓ SZOMSZÉD FÖLDMŰVES 3 ÉVE FÖLDHASZNÁLÓ HELYBEN LAKÓ FÖLDMŰVES 3 ÉVE FÖLDHASZNÁLÓ FÖLDMŰVES, AKINEK AZ ÉLETVITELSZERŰ LAKÁSHASZNÁLATA/MG. ÜZEMKÖZPONTJA LEGALÁBB 3 ÉVE 20 KM-EN BELÜL VAN
4	HELYBEN LAKÓ SZOMSZÉD FÖLDMŰVES
5	3 ÉVE ÁLLATTARTÓ HELYBEN LAKÓ FÖLDMŰVES HELYBEN LAKÓ FÖLDMŰVES ÉS SZAPORÍTÓANYAG ELŐÁLLÍTÁSÁHOZ KELL HELYBEN LAKÓ FÖLDMŰVES ÉS KERTÉSZET A CÉL FÖLDMŰVES, AKINEK ÉLETVITELSZERŰ LAKÁSHASZNÁLATA/MG. ÜZEMKÖZPONT LEGALÁBB 3 ÉVE 20 KM-EN BELÜL VAN ÉS ÖLTALOM ALATT ÁLLÓ FÖLDRAJZI ÁRUJELZŐS TERMÉK ELŐÁLLÍTÁSA VAGY ÖKOLÓGIAI GAZDÁLKODÁS A CÉL
6	HELYBEN LAKÓ FÖLDMŰVES
7	FÖLDMŰVES, AKINEK ÉLETVITELSZERŰ LAKÁSHASZNÁLATA/MG. ÜZEMKÖZPONT LEGALÁBB 3 ÉVE 20 KM-EN BELÜL VAN

Megjegyzés: A földhasználó földművesek kivételével valamennyi jogosult csoporton belül érvényesül az alábbi sorrend:
 ❶ legalább 1 éve CSMT vagy ÖCSG tagja ❷ fiatal földműves ❸ pályakezdő gazdálkodó.

3. ANYAG ÉS MÓDSZER

Kutatásomat a fiatal mezőgazdasági termelők helyzetének elemzése témakörében végeztem, ezen belül is azt vizsgáltam a mezőgazdasági szektor jelenlegi helyzetét, továbbá, hogy miként is alakul napjainkban az agrárfoglalkoztatottság, illetve a gazdaságvezetők demográfiai helyzete különös tekintettel a generációs változás tekintetében.

Kutatásomban az alábbi fiatal mezőgazdasági termelőket érintő fő szempontokat vizsgáltam:

- Magyar mezőgazdaság helyzete és térvesztése napjainkban
- Birtokstruktúra átalakulása
- Előregedő hazai gazdatárdalom
- Generációváltásra irányuló intézkedések (támogatási lehetőségek, jogszabályváltozás)

Véleményem szerint a fent felsorolt kérdéskörök önállóan is, de együtt még inkább jelentőségteljesek a téma vizsgálatának szempontjából.

Dolgozatom szakirodalmi áttekintési fejezetében alapvetően a fellelhető szakmai források ismeretét igyekeztem szemléltetni. A kvalitatív kutatási módszerek közül az interjú és az adatelemzést választottam kutatásom elvégzéséhez. A mélyinterjú kérdéseit a szakirodalmi áttekintésben felmerült tényezőkre alapoztam. A pályázat eredményességének vizsgálatának alapjául az Innovációs és Technológiai Minisztérium Portáján nyilvánosan lekérdezhető kedvezményezetti nyilvántartás szolgált, a kapott adatokból Microsoft Excel táblázatkezelővel ábrákat készítettem.

A kutatás célja egy általános helyzetkép feltárása a fiatal mezőgazdasági termelők lehetőségeiről, céljairól, azáltal, hogy megismerem hazánk gazdaságösszetételét, a fiatal termelők lehetőségeit és mindazon kihívásokat melyeket ezen szektor tartogat a pályakezdők előtt.

3.1 A kutatás módszertana

Egy kutatást több, különböző módszerrel is le lehet folytatni. Dolgozatomban a témához és a vizsgálni kívánt kérdéskörökhöz kapcsolódóan a kvantitatív kutatási módszert választottam, statisztikai adatokra alapozva, ugyanis céltom a jelenlegi tendenciák megismerése.

Vizsgálatom lefolytatásához az Innovációs és Technológiai Minisztérium nyilvános kedvezményezetti adatbázisát használtam, továbbá három fő kedvezményezettel készítettem mélyinterjút, tapasztalásaik megismerése érdekében.

4. EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉSÜK

4.1 Mélyinterjú

A mélyinterjút három olyan fővel készítettem, akik VP-6.1.1-16 Fiatal mezőgazdasági termelők induló támogatásának pályázatában kifizetésben részesültek. A mellékletek között szerepeltetem az interjúalanyaim részére összeállított kérdéssort. Megkérdezettjeim a Dél-Dunántúli régióban, Tolna vármegyében végzik tevékenységüket.

Interjúalanyaim demográfiai tényezőinek vizsgálatát megtéve átlagéletkoruk tekintetében kijelenthető, hogy jelenleg is a fiatal mezőgazdasági réteget képviselik., átlagéletkoruk 40 év. Megkérdezettjeim közül 2 fő férfi, 1 fő nő volt.

Az interjú során alapvetően a pályázat eredményességét szerettem volna felmérni, illetve azt, hogy a kedvezményezettek miként tudták hasznosítani a megszerzett összeget, valamint egy általános helyzetkép feltárását szeretném megtenni abból a szempontból, hogy így jó néhány év távlatából miként is látják saját tevékenységüket, jövőjüket. Kérdéssorom összeállítása során kiemelt figyelmet fordítottam a vezetői lét során adódó nehézségekre és kihívásokra, valamint ezek megoldásának eszközeire.

Véleményem szerint rendkívül fontos, hogy a pályázat lezárultával mégis milyen hangulatban lépnek tovább életükben és milyen tervekkel indulnak a jövő felé hiszen leginkább ez tudja mérni egy pályázat sikerességét, hogy letelte után a kedvezményezettek miként folytatják tevékenységüket, amennyiben folytatják.

Szakirodalmi áttekintésem során elemeztem a gazdálkodók jövőbeli terveiket, esetleges pályaelhagyásukat és nem túl biztató eredményeket kaptam. Sok a pályáját elhagyó fiatal az agráriumban, akik a biztosabb megélhetés reményében más szektorban helyezkednek el. Éppen ezért tartottam fontosnak, hogy egy interjú keretében megkérdezhessenek néhány gazdálkodót és elsőkézből megismerjem tapasztalataikat és véleményüket, esetleges javaslataikat.

1. válaszadó: Sz. Balázs, 39 éves, állattenyésztő

Első körben megkértem interjúalanyomat, hogy ismertesse tevékenységét. Sz. Balázs. a Tolna megyei Bonyhádon végzi tevékenységét, jelenlegi üzemmérete 36.000 STÉ. Alapvetően házi sertésenyésztéssel és hízlalással is foglalkozik, viszont fő tevékenysége a gímszarvas tenyésztése. Elmondása szerint a pályázat elnyerése előtt is tevékenykedett, így a már elindult gazdaságának

támogatása céljából adta be pályázati kérelmét. Terve egy vadfarm létesítése volt, amely időközben meg is valósult önerőből, az elnyert összeget a farm fejlesztésére és fenntartására fordította. Szerinte a pályázat során elnyert összeg rendkívül alacsony egy alapoktól induló gazdaság számára.

Arra a kérdésemre, hogy melyek voltak a legfontosabb vezetői kihívások, amelyekkel szembe kellett néznie azt a választ adta, hogy a pályázat elnyerése alapvetően nem volt nehéz, viszont a pénzösszeg igen alacsony, amellyel a kapcsolatban sem a költségek jelentős növekedését, sem az inflációt nem vették számításba. A pályázat megírásától a lezárultig tartó időszakban a jelenlegi gazdasági hatásokra nem lehetett felkészülni.

Kijelentette, hogy az, amit elvár a pályázat, illetve az, amit ad egyáltalán nincs összhangban.

A jelenlegi pályakezdő fiatal termelők véleménye szerint amennyiben megtalálják a megfelelő piaci rést, valamint a felvásárlót, amelyhez egy jutányos felvásárlási ár is társul akkor remekül lehetne életvitelszerűen tevékenykedni ebben a szektorban. Szerinte nem ilyen jövő elé nézünk, így a mezőgazdaság sokak számára már csak mellékes pénzkereti lehetőség lehet. A szektort telítettnek gondolja, új belépőként lehetetlen érvényesülni, vagy pedig felemészti a szektor, azt utóbbi gondolatát arra alapozza, hogy a környezetben rengeteg termelő már a saját megtakarításaiból finanszírozza a termelést.

A mezőgazdaság jelenlegi helyzete véleménye szerint elkeserítő, a gazdálkodók között nincs összetartás, mindenki csak a saját érdekeit tartja szem előtt, nem segítenek egymásnak. Véleménye szerint sem Európai Unió, sem országos szinten nincsenek eléggé megbecsülve a termelők, szerinte ezzel, s felvásárlási ár normalizálásával lehetne javítani a negatív hangulaton a gazdák körében.

Azon kérdésemre, hogy a jövőre előre tekintve milyen képet vizionál saját gazdaságáról, s hol látja magát 15-20 év múlva, azt a választ adta, hogy rövidebb távra sem lát előre. Annyit biztosan tud, hogy gazdaság méretét lecsökkenti, valamint jelenlegi fent említett körülményekben nem lát javulást abban az esetben nem tervez hosszútávon a mezőgazdasággal foglalkozni.

2. válaszadó: Sz. László, 47 éves, szőlész-borász

Második interjúalanyom Sz. László, aki a Dél-Dunántúli régióban, Tolna megyében gazdálkodik Bonyhád, Nagymányok, Váralja településeken. Tevékenységét tekintve borszőlő termesztéssel és borkészítéssel foglalkozik, jelenleg 12 hektáron. Nem állt távol tőle a mezőgazdaság sosem, hiszen

családja további 50-55 hektár borszőlő ültetvényvel rendelkezik, amelyeket már szintén ő tartja rendben, így amint a lehetősége adódott rá saját vállalkozásba kezdett, tehát a pályázat elnyerése előtt már aktívan gazdálkodott.

A pályázati összeget beruházásra és forgóeszköz vásárlásra fordította. Véleménye szerint ez pénzösszeg töredéke annak, amit egy teljesen az alapoktól induló gazdaságba befektetni szükséges. Az elnyert pénz átmeneti segítség volt ugyan, viszont nehezményezte a pályázat elbírálásának és folyósításának hosszabb időtartamát, így szerinte célját csak részben érte el.

Vezetőként leginkább a folyamatosan növekvő adminisztrációs terheket említette, amely már a tényleges termeléstől veszi el az időt. Vicesen ugyan, de megemlítette, hogy jelen pályázati körülmények között önmagában nem elég a mezőgazdasághoz való szaktudás, olykor könyvelő, adminisztrátor pályázatíró kell, hogy legyen a mezőgazdász mellett. Szerinte a pályázat nagyban hozzájárult az alkalmazkodóképességének és türelmének növekedéséhez. Vezetőként megtanulta, hogy nem mindent tud megoldani egyedül és könnyebben elfogad segítséget.

Véleménye szerint a jelenleg pályán elhelyezkedni kívánó fiatalok számára esélytelen a hosszútávú fennmaradás. Úgy gondolja önerőből, családi segítség nélkül esélye sem lett volna, főleg ezen a területen.

A mezőgazdaság jelenlegi helyzetéhez elsőszámú interjúalanyomhoz hasonlóan negatív véleményeket társít, szerinte a jelenlegi nemzetközi helyzet semmilyen biztató jövőt nem tartogat a termelők számára. Vezetői, illetve jogalkotói szinten változtatna a pályázati struktúrán. Szerinte egyszerűbb, gyakoribb és direktebb pályázati lehetőség segítené igazán a termelőket.

Kihangsúlyozta, hogy nem az ellenőrzésektől tart mert igyekszik a legjobb tudása szerint ellátni a termelés mellett az adminisztratív feladatokat is, hanem úgy érzni néhol a felhívásokban teljesen ellehetetlenítik a pályázót néhány feltétellel.

A jövőre tekintve gondolkodik a további bővítésen és esetleg a már meglévő birtokméretet növelné, viszont azt mondta néhány évig most várakozik ezen terveivel, mielőtt hatalmas kiadásokra szánná el magát.

3. válaszadó: Cs. Anna, 34 éves, gyümölcsstermesztő

Harmadik és egyben utolsó interjúalanyom Cs. Anna, aki szintén Tolna megyében gazdálkodik, Mőcsény, Bátaszék településeken. Tevékenysége alapvetően az almatermesztés és csonthájas

gyümölcsstermesztés köré összpontosul, csaknem 9 hektáron foglalkozik ÖKO² meggy és kajszibarack, valamint 2 hektáron alma termesztéssel. Édesapja révén már aktívan a mezőgazdaságban dolgozott családi vállalkozásukban a pályázat benyújtásakor, viszont fókuszáltan az értékesítésben és a betakarítási folyamatokban vett részt.

A pályázat megírásakor elmondása szerint nem volt kellően körültekintő a gyümölcsös telepítésének és a meglévő területek fenntartásának rendszeres kötelező költségeivel, amelynek összefüggéseként tekint az építőiparban gyors és nagymértékű drágulás bekövetkezésére. Amelyet még tovább tetéz az elmúlt négy év drasztikus kora tavaszi fagykár sorozata a csonthéjas gyümölcsösökben. Ez a szerencsétlen sorozat magával hozta azt, hogy családja sem tudta oly mértékben támogatni, mint ahogy azzal eredetileg kalkuláltak a pályázat benyújtásakor. Továbbá a COVID időszak is hatalmas kihívást okozott számára humánerőforrás gazdálkodás oldalról is. A tavalyi és ideai inflációs hatás okozott és okoz gazdaságossági visszaesést tevékenységében. Ezekből következett, hogy kénytelen volt a gazdaság vezetése mellett mellékállásokat vállalni, hogy minél több pénzt tudjon éppen induló a gazdaságában tartani.

Arra a kérdésemre, hogy a fent említett nehézségek megoldása során milyen készségekre tett szert, mint vezető, azt a választ adta, hogy ezen időszak arra készítette, hogy megtanuljon csapatban dolgozni és ne féljen segítséget kérni, továbbá alázatosabb és türelmesebb lett. Elmondása szerint tudatosult benne, hogy ezen a gazdaság méretben, amelyben tevékenykedik lassabban, később térülnek meg a befektetések, ezáltal szüksége van a több lábbon állásra és a családi támogatásra. A mezőgazdaság szerinte nagyban függ az emberi kapcsolatoktól és az újra tervezésre való folyamatos hajlandóságtól. Az általa választott gazdálkodási forma, az ökológiai gyümölcsstermesztés egy bizonytalan, de nagyon magas értéket képviselő forma. A megtérülése a helyes gazdálkodás módján nagyban függ az értékesítés sikerességétől, hiszen a cél a minőség nem a mennyiség.

A vállalt gazdaság méret létrehozásához a támogatási összegből földet vásárolt, majd a telepítés költségei, illetve a pályázat egyéb követelményeinek teljesítése tették ki a fennmaradó részt. Úgy fogalmazta meg magában, hogy ez a pályázat adott egy olyan lökést egy olyan ugráshoz, amit saját erőből később nem tett volna meg. Összességében a pályázat meghatározó mértékben járult hozzá a gazdaság fejlődéséhez és így a céljai eléréséhez. Ugyanakkor sokkal magasabb plusz hozzáadott önerőt igényelt, mint amivel eredetileg számolt.

²ÖKO: Ökológiai gazdálkodás, biogazdálkodás

Azon kérdésekre, hogy véleménye szerint a pályakezdő termelők milyen problémákkal szembesülnek azt a választ adta, hogy sajnos ebben a pályázatban is azt tapasztalta, hogy kellően nagy önerő és szakmai segítség nélkül szinte lehetetlen sikeres gazdálkodást folytatni. Szerinte reálisan látni azt 5-10 évre előre, hogy mire lesz szüksége és miből fogja megteremteni óriási feladat, hiszen mezőgazdaság kevés kivétellel hatalmas inputigényes és hosszú távon megtérülő befektetés. Ennek a felelősségét nem elegendő élettapasztalattal szinte lehetetlen felmérni. A gazdálkodást, főleg álló kultúrák esetében, a kezdetekkor csak szívvel-lélekkel lehet csinálni, de tilos kizárólag azzal nekiállni. Fontos a kalkuláció és az évtizedekre szóló elköteleződés.

Őszinte beszélgetések lehetőségével lehetne szerinte vonzóbbá tenni a fiatalok számára a gazdálkodói pályát. A pályázatban során nagy szükség lett volna egy szakavatott konzultánsra, aki ért a gyümölcstermesztés egész ciklusához a telepítés-gondozás-termelés-értékesítés körforgásához. Továbbá aki rávilágít a kötelező tanúsítványok, adók és más kiadások és megfelelések kötelezettségeire is. Megyei, kötetlen, de mégis részben kötelező részvételű klubestek tartásában is látja a megoldást, ahol a fiatal gazdák bizalmi kapcsolatba kerülhetnének egymással és segíteni tudnák egymást a pályázatban és a gazdálkodásban egyaránt. Szerinte egy ilyen kötelezettségű mezőgazdasági pályázathoz a 12 millió forint összeg nagyon kevésnek bizonyult, akárcsak a világ gazdasági történéseit végig gondolva ezt az összeget biztosan növelné.

A mezőgazdaság jelenlegi helyzetét nézve hosszútávon gondolkodva a magas minőség és annak piacra juttatása a legfontosabb út. Minőség alatt a beltartalmat, az egészséges terméket és a fejlett és elfogadható munkakörnyezetet érti. A minőséget úgy kell létrehozni, hogy az a lehető leginkább fenntartható és környezetbarát legyen. Nem csak a mezőgazdaság, de minden téren hatalmas szükség van őszinte párbeszédre és transzparenciára. Arra az üzenetre, hogy hibázni szabad és szükséges is a fejlődéshez. A felszínes, hatásvadász, populista kommunikáció pedig hosszú távon kontraproduktív és bizalomvesztést okoz szerinte. Üdvözli a jelenlegi lépéseket a modernebb kommunikációt. Hálás a támogatási lehetőségekért és örül, ha a megtermelt gyümölcsök helyi, ár-érték arányú értékesítésében is segítik a fiatal gazdákat, viszont szerinte nagyon nehéz dolguk lesz, amennyiben a szükséges nyílt kommunikáció és őszinteség nem valósul meg.

Amennyiben tehetné újra ezt az utat választaná, de nem biztos, hogy ezt a pályázatot. Döntését megkönnyítette az, hogy a család generációk óta gazdálkodik. Számára fontos az értékteremtés és úgy gondolja, hogy egészséges, tápláló, nagyon finom gyümölcsöt termelni érték és nagyon sokat ad az értékesítés során kapott megbecsülés és hála.

A jövőre nézve kiemelkedően fontosnak tartja, hogy folytassa azt, amit elkezdtem. Apránként és ésszerűen haladva fejlessze tovább az ÖKO gyümölcsös területeit családtagok bevonásával. Számukra ennek eszmei jelentősége van, hiszen részint ez az örökségük. Sok gyerekkori emlékük kötődik a növénytermesztéshez és értékesítéshez és szeretnék ezt a lehető legmagasabb színvonalon működtetni, hogy örömmel töltsön el mindenkit. Ebben a szellemiségben nem a gazdaság területi növekedése a célja, hanem a diverzifikált magas minőség létrehozása. Mindenképp folytatni szeretné az öröksége és a most felépített gazdasága fejlesztését. Viszont, ahogy eddig is törekedett a több lábbon állásra, ezután is ezt fogja tenni. Záró gondolatként annyit mondott, hogy családi segítség nélkül nem tudott volna belevágni, az összefogás és a költséghatékonyság nevében közös munka segíti őt a mai napig.

Az 5. táblázatban kívánom röviden összegezni a mélyinterjújún kapott válaszaimat.

5.táblázat: Mélyinterjú adatainak összesítő táblázata

Forrás: Saját szerkesztés mélyinterjú adatai alapján

Ssz.	Feltett kérdés	1. Válaszadó	2. Válaszadó	3. Válaszadó
1.	Kérem, ismertesse jelenlegi tevékenységi körét, gazdaságméretét néhány mondatban!	Főtevékenységem gímszarvas tenyésztés, melléktevékenysége m sertésenyésztés. Üzemméretem 36.000 STÉ.	Főtevékenység minőségi borszőlő termesztés és borkészítés. Saját területek nagysága jelenleg 12 hektár, további 50-55 hektár borszőlő jelenleg a családtagoknál	Főtevékenység almatermésű és csonthájas gyümölcsstermesztés e. ÖKO meggy és kajszibarack9 hektár, további 2 hektár alma.
2.	A pályázat elnyerésével, illetve a gazdaságalapítása l vagy átvétellel kapcsolatban melyek voltak a legfontosabb	A pályázat elnyerése nem volt nehéz, viszont a kapott összeg kevésnek bizonyult, amely sem a költségek növekedését, inflációt nem veszi	Az adminisztráció folyamatosan növekszik, amely a pályázat elnyerését követően hatványozottan igaz volt. A gazdálkodás mellett könyvelői,	Tevékenység megkezdésének és fenntartásának jelentős költségei párosultak az elmúlt évek komoly fagykáraival és a COVID időszak alatt

	vezetői kihívások, amelyekkel szembe kellett néznie és hogy oldotta ezeket meg?	figyelembe. Amit kér és amit nyújt a pályázat, nincs összhangban.	adminisztrátori pályázatírói végzettségre is szükség lenne.	kialakult munkaerő problémával.
3.	Milyen készségekre tett szert a vezetői kihívások megoldása során? Mit tanult a vezetésről?	Folyamatos munkavégzés. Véleményem szerint egyáltalán nincs összhangban a növénytermesztés az állattenyésztéshez mérten.	Türelmesebb lettem és jobban tudok alkalmazkodni a változásokhoz. Elfogadtam, hogy nem tudok mindent egyedül megoldani.	Csapatmunkára készítetett továbbá alázatosabb és türelmesebb lettem.
4.	A pályázat elnyerése előtt Ön már aktívan tevékenykedett a mezőgazdaságban, vagy teljesen az” alapoktól” kezdte, a pályázati forrás pedig az induló tőke volt a kezdéshez?	A pályázat elnyerése előtt is aktívan tevékenykedtem alapvetően az állattenyésztésben.	A saját gazdaságot családom indíttatására indítottam el, de korábban már gazdálkodtam.	A pályázat előtt is tevékenykedtem a családi gazdaságban, alapvetően az értékesítés és betakarítás területeken.
5.	Mire használta fel a kapott támogatási összeget? (több mint 12 millió forint) Fejlesztésre? Beruházásra?	Céлом egy vadfarm indítása volt, amely időközben meg is valósult saját tőkéből, az elnyert pénzösszeg a farm fejlesztésére és	A támogatási összegből forgóeszközt vásároltam és beruházásra költöttem.	A támogatási összegből földet vásároltam és a telepítés költségeit finanszíroztam.

		fenntartására költöttem.		
6.	Mit gondol mennyiben és miben járult hozzá a pályázat a gazdaságfejlődéshez? Segítette Önt céljai elérésében?	Véleményem szerint alapvetően segítette a tevékenységem fejlesztését, viszont a felvásárlási árak normalizálása nagyobb segítség lenne.	Alapvetően segítség volt, folyósítása hosszú időt vett igénybe. A kapott pénz töredéke volt a szükségesnek, így átmenetileg segített, viszont egy alapoktól induló gazdaság számára kevés lenne.	A pályázat nélkül nem indultam volna el. Összességében segített a pályázat az indulásban, csak nagyobb önerőre volt szükség, mint előzetesen kalkuláltam.
7.	A jövőre nézve milyen tervei vannak a gazdaságát illetően?	Gazdaság méretem biztosan csökkentem, a fejlesztéseket nem tervezek a közeljövőben.	Amennyiben a gazdasági helyzet lehetővé teszi tervezek további bővítést, viszont egyelőre várok, ezek igazán jelentős kiadások lennének, amelyet most nem tudunk kitermelni.	Kisebb lépésekben a gazdaságtovábbi fejlesztése a cél, nem területi, hanem minőségi fejlesztés.
8.	Ön, mint gazdaságvezető szerint milyen problémákkal szembesülnek jelenleg a pályakezdő fiatal gazdálkodók?	Amennyiben megvan a piaci rés és a vásárló is, megfelelő áron tudom értékesíteni akkor meg lehet élni, máskülönben csak mellékállásként érdemes a	Megbízható segítség nélkül képtelenség hosszútávon ezen a területen dolgozni. Esetemben ez a család volt, akik nélkül biztosan nem ez lenne a munkám.	Önerő és szakmai segítség nélkül nagyon nehéz a sikeres gazdálkodás. Fontos az évtizedes elköteleződés ebben a szakmában.

		gazdálkodással foglalkozni. Nagyon nehéz új termelőként elindulni. vagy ha mégis sikeresen elindul akkor is rengeteg a költsége. Több helyi gazdát is ismerek, akik egyéb bevételeikből finanszírozzák ezt a „hobbit”.		
9.	Ön szerint mennyire” érdemes” manapság gazdálkodni? Ha tehetné újra ezt az utat választaná?	Amennyiben újrakezdhetném, nem ezt az utat választanám.	Szerintem jelenleg háttér segítség nélkül egyáltalán nem éri meg. Amennyiben nem kaptam volna családi segítséget nem ezt a pályát választom.	Újra ezt az utat választanám, viszont nem ezt a pályázatot.
10.	Ön szerint, hogy lehetne EU-s és kormányzati szinten vonzóbbá tenni a gazdálkodói pályát a fiatalok számra?	A mezőgazdasági termelők munkájának megbecsülésével és a felvásárlási árak normalizálásával.	Könnyebben igényelhető és megfelelő pályázatokkal.	Nyíltabb kommunikáció minden szinten.
11.	Mi a véleménye a mezőgazdaság jelenlegi helyzetéről?	Semmi összetartást nem látok a termelők között, mindenki csak a saját önös érdekeit tartja szem előtt.	Napjaink nemzetközi helyzetét elnézve semmi jóra nem számítok a mezőgazdaságban sem.	Örülök a fejlesztési lépéseknek, modernebb kommunikációs csatornáknak,

		A bürokratikus teher óriási, amely a pályázattal tovább növekedett.		viszont lenne még hová fejlődni.
12.	Hol látja magát 15-20 év múlva? Az agráriumban képzelem el jövőjét?	Amennyiben a mezőgazdaság jelenlegi helyzetén változást nem látok, nem ebben az ágazatban képzelem a jövőt.	Mindenképpen a mezőgazdaságban. Igyekszem több lábom állni és fennmaradni.	Mindenképp a mezőgazdaságban, családi gazdaságunkban.

4.2 VP-6.1.1-16 A fiatal mezőgazdasági termelők számára nyújtott induló támogatás eredményeinek bemutatása

A pályázati felhívás célja volt a fiatal mezőgazdasági termelők gazdaságalapításának támogatása, ezzel egyidejűleg cél a birtokstruktúra átalakításának előmozdítása is, valamint, a mezőgazdasági munkaerő korstruktúrájának javítása. Cél volt továbbá, hogy a vidéki térségek népességmegtartó képességének növelésével a mezőgazdasági tevékenység ténylegesen hosszútávon végezhető legyen. A magas hozzáadott értékkel rendelkező, munkaerő-intenzív agrárágazatokban, ilyen például az állattenyésztés és a kertészet, tevékenykedni vágyó fiatalok támogatását prioritásként kezelte a pályázati felhívás.

Az igényelhető támogatás összege összesen 40.000 eurónak megfelelő forintösszeg, melyet két részletben, 5 évre elnyújtva hívhat le a pályázó a támogatási keretösszegeből. Az első kifizetési kérelem benyújtásával a támogatás teljes összegének 75%-a kerül kifizetésre, a második kifizetés során a fennmaradó 25% a felhívás szerinti és az üzleti tervben vállalt kötelezettségek teljesítésének függvényében kerül kifizetésre legkésőbb a működési időszak megkezdésétől számított 54. hónap utolsó napjáig.

A támogatási kérelmek benyújtására 2017. március 1. és 2019. február 28. közötti időszakban volt lehetőség, több lépcsőben. A benyújtási határnapokat a 5. számú táblázat szemlélteti.

6. táblázat: Saját szerkesztés, a pályázati felhívás szerint

Forrás: Saját szerkesztés Nemzeti Agrárgazdasági Kamara adatai által

Benyújtási határnapok dátumok
2017. március 31.
2017. május 2.
2017. június 1.
2017. augusztus 31.
2017. november 30.
2018. február 28.
2018. május 31.
2018. augusztus 31.
2018. november 30.
2019. február 28.

A 7. számú táblázatban kívánom szemléltetni a projekt működtetési időszaka alatt, amely a támogatói okirat kézbesítését követő év január 1-től az ötödik év végéig terjedő időszak teljesítendő kötelezettségeket tartalmazza.

A táblázat alapján jól látható, hogy a kötelezettségek a teljes projekt időszakot végig kísérik. Megfogalmazásra került, hogy a pályázó egyéni vállalkozóvá váljon, teljesítse üzleti tervét, képzésen vegyen részt, valamint legalább 6000 STÉ üzemméretet tartson fenn a működtetési időszak végéig. Véleményem szerint ezen kötelezettségek célja, hogy a működtetési időszak végére egy versenyképes gazdasággá, valamint tapasztalt gazdálkodóvá formálás tudjon megvalósulni. Ezen szabályokat sikeresen teljesítő termelő hosszútávon hozzájárulhat a vidéki térség fejlesztéséhez, foglalkoztatottságának növeléséhez.

7. számú táblázat: Saját szerkesztés a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara adatai alapján

Forrás: Nemzeti Agrárgazdasági Kamara

Kötelezettségek	
Megnevezés	Határidő
üzleti terv végrehajtásának megkezdése	9 hónapon belül
mezőgazdasági tevékenységhez kapcsolódó első adóbevallás benyújtása	az egyéni vállalkozói regisztrációt vagy jogi személy bejegyzést, illetve a mezőgazdasági tevékenység, mint főtevékenység megkezdését követő évben
aktív mezőgazdasági termelő előírásoknak megfelelni (1307/2013/EU rendelet 9. cikk) /2/	18 hónapon belül
természetes személy esetén főállású egyéni vállalkozóvá (továbbiakban: EV) válni	a működési időszak 3. év január 1 napjától

jogi személy esetében a jogi személy kizárólagos tulajdonosának és egyben ügyvezetőjének főállású társas vállalkozóvá válni	a működési időszak 3. év január 1 napjától
EV. és társas vállalkozás esetében mezőgazdasági tevékenységből elért jövedelem tekintetében az előző évi kötelező garantált bérminimum mértékének elérése	4. lezárt évben
Üzleti terv teljesítése	a működtetési időszak 4. év december 31. napjáig
kötelező képzésen részt venni	a támogatási összeg fennmaradó 25%-ára vonatkozó kifizetési kérelem benyújtásáig
kifizetési kérelem benyújtása a támogatási összeg 75%-ára	támogatói okirat kézhezvételét követő 12 hónapon belül
legalább 6 000 STÉ üzemméret fenntartása	a működtetési időszak végéig
jogi személy támogatási kérelmet benyújtó esetében a kizárólagos tulajdonos és egyben ügyvezető fiatal mezőgazdasági termelő személye nem módosítható	az 5. év végéig
a mezőgazdasági üzem egészének vagy részének átadása nem lehetséges	a kötelezettségek teljesítésének időtartama alatt (működési időszak 1.-5. évéig)

A mezőgazdasági termelők részére nyújtandó közvetlen támogatás igénybevételére vonatkozó szabályokról szóló 8/2015. (III.13.) FM rendeletben foglaltaknak megfelelően aktív mezőgazdasági termelőnek minősül közvetlen támogatás igénybevételére jogosult mezőgazdasági termelő. (8/2015. (III. 13.) FM rendelet a mezőgazdasági termelők részére nyújtandó közvetlen támogatás igénybevételére vonatkozó szabályokról, 2015)

A projekt megvalósítása során a kedvezményezettnek két kifizetési kérelmet szükséges benyújtania. Az elsőt, a Támogatói Okirat kézbesítését követő naptól számított 12 hónapon belül, amelyben a támogatási összeg 75%-át igényli. A második kifizetési kérelem benyújtására legkorábban az első kifizetési kérelem benyújtását követő 36 hónappal, legkésőbb a működtetési időszak megkezdésétől számított 54. hónap utolsó napjáig. A második kérelemmel, a fennmaradó támogatás 25%-a kifizetése igényelhető, amennyiben a kedvezményezett teljesítette a felhívásban szereplő, valamint a vállalt üzleti terv kötelezettségeit.

Az Innovációs és Technológiai Minisztérium által üzemeltetett www.palyazat.gov.hu portálon közzétett pályázati felhívás elemzését követően a nyilvánosan elérhető kedvezményezettek vizsgálatát kívánom bemutatni.

A fiatal mezőgazdasági termelők számára nyújtott induló támogatás pályázatára mintegy 1.345 darab kérelmet adtak be aktív mezőgazdasági termelők. Amennyiben a teljes benyújtásokat tekintve

számolnánk átlagot, akkor megyénként körülbelül 65-67 darab támogatási igénylés érkezett volna be. Azonban a megoszlás ennél lényegesebb különbségeket mutat.

4.2.1 A támogatás megoszlásának nemek szerinti vizsgálata

A szakirodalmi áttekintés során megfogalmazásra került, hogy kevés a pályakezdő és fiatal termelők száma, így Magyarországot egy elöregedő mezőgazdasági szerkezet jellemzi. Ezért is tartom igazán érdekesnek azt, hogy ennek ellenére egy ilyen jelentős pályázat esetében csupán 1.345 fő nyert el a támogatást. Véleményem szerint ez igazán alacsony, hiszen a pályázati felhívásban 3.000 darab volt a projektek várható darabszáma. Így a várható darabszámhoz képest csupán 45% került igénylésre.

A 8. táblázat a nyertes mezőgazdasági termelők pályázati megoszlását kívánja szemléltetni nemek szerint. A nemek vizsgálatát megtéve kijelenthető, hogy a férfiak lényegesebb nagyobb arányban vettek részt a pályázatban, mint a nők. Megoszlást tekintve 919 férfi és 418 nő nyert el támogatást, összesen 1.337 fő. Az adatokból érzékelhető, hogy jelentős a férfitöbbség a pályázók között, hiszen a pályázók közel háromnegyed része férfi volt. Az országosan összes igénylés 1.345 darab volt, a gazdálkodók mellett jogi személyek törvényes képviselői is pályázhattak, 8 fő jogi személy törvényes képviselője kérelme került jóváhagyásra.

8.táblázat: Támogatás megoszlása régió, vármegye és nemek szerint

Forrás: Saját szerkesztés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján

Régió	Vármegye	Férfi		Nő	
		Létszám (fő)	Megoszlás (%)	Létszám (fő)	Megoszlás (%)
Dél-Alföld	Bács-Kiskun	102	7,58	50	3,72
	Békés	42	3,12	10	0,74
	Csongrád	44	3,27	16	1,19
Dél-Dunántúl	Baranya	20	1,49	7	0,52
	Somogy	31	2,30	15	1,12
	Tolna	23	1,71	5	0,37
Észak-Alföld	Hajdú-Bihar	85	6,32	41	3,05
	Jász-Nagykun-Szolnok	28	2,08	10	0,74
	Szabolcs-Szatmár-Bereg	252	18,74	131	9,74
Észak-Magyarország	Borsod-Abaúj-Zemplén	64	4,76	19	1,41
	Heves	32	2,38	13	0,97
	Nógrád	17	1,26	5	0,37
Közép-Dunántúl	Fejér	20	1,49	8	0,59

	Komárom-Esztergom	12	0,89	3	0,22
	Veszprém	21	1,56	12	0,89
Közép-Magyarország	Budapest	14	1,04	7	0,52
	Pest	64	4,76	36	2,68
Nyugat-Dunántúl	Győr-Moson-Sopron	15	1,12	9	0,67
	Vas	11	0,82	2	0,15
	Zala	22	1,64	19	1,41
Összesen		919	68,33	418	31,08

4.2.2 A támogatás megoszlása magyarországi régiók között

A vizsgálat során a 7 magyarországi régió adatainak elkülönítésére került sor. Véleményem szerint igazán érdekes, hogy a különböző régiók részesedése között mekkora különbségeket különíthetünk el. A 9. táblázat adatai alapján megfigyelhető, hogy az Észak-Alföldi Régió az igénylés gyakoriság tekintetében élvonalban áll, a támogatott mezőgazdasági termelők aránya 40,74%. Látható a támogatás régiós megoszlását vizsgálva, hogy a két alföldi régió a támogatás legfontosabb célterülete.

9. táblázat: A nyertes fiatal mezőgazdasági termelők pályázatának megoszlása NUTS 2 régióként

Forrás: Saját szerkesztés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján

NUTS 2 régió	Pályázatot elnyertek száma (fő)	Támogatott mezőgazdasági termelők aránya (%)
Dél Alföld	264	19,63%
Dél Dunántúl	103	7,66%
Közép Dunántúl	79	5,87%
Közép Magyarország	121	9,00%
Nyugat Dunántúl	80	5,95%
Észak Alföld	548	40,74%
Észak Magyarország	150	11,15%
Összesen	1345	100,00%

4.2.3 A támogatás megoszlása magyarországi vármegyék között

A térképen látható az elfogadott pályázók vármegyei megoszlása. A diagramon megfigyelhető, hogy nagy differencia van az adatok közt, vannak olyan megyék, melyekben aktívabbak az induló gazdák. Szabolcs-Szatmár -Bereg megye kiemelkedő, összesen 383 kérelem került benyújtására. A legkevesebb kérelmet Vas megyében nyújtották be, csupán 13 darabot.

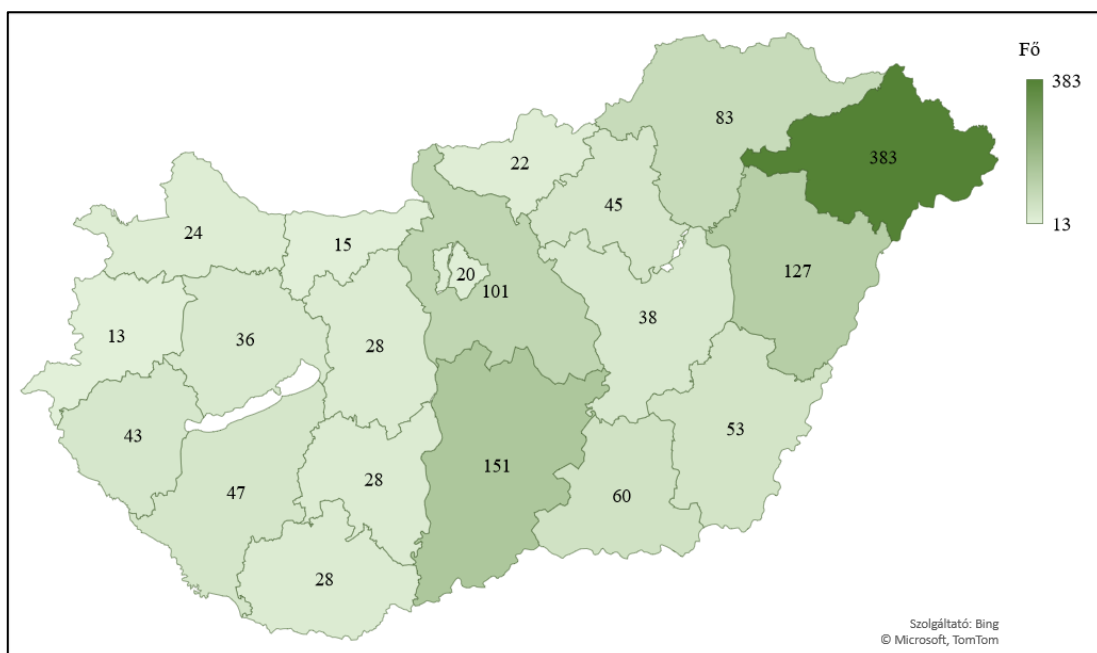
Az ábra adataihoz természetesen fontos megjegyezni, hogy Magyarország megyéit tekintve eltérő adottságokkal, méretekkel rendelkeznek, így természetes, hogy ezen tényezők hozzájárulnak az adatok differenciáltságához.

A 9. ábra alapján szembeűnő, hogy Magyarországot az induló termelők számára nyújtott kifizetések tekintetében jelentős differenciáltság jellemzi. Látható, hogy Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében nyerték el a legtöbb pályázatot, összesen 383 fő, amely a teljes igénylők körének közel 28,5%-a. Támogatási gyakoriság tekintetében másodikként Bács-Kiskun megye szerepel 151 fővel, amelynek aránya 11,2%-az összlétszámhoz képest. Őket követi Hajdú-Bihar megye 127 fővel (9,44%) és Pest megye 101 fővel (7,5%).

Látható, hogy az ország nyugati felén lényegesen kevesebb igénylés történt, melynek demográfiai okai is lehetnek, továbbá feltételezhető, hogy

9. ábra: A nyertes fiatal mezőgazdasági termelők pályázatának megoszlása NUTS 3 vármegyénként

Forrás: Saját szerkesztés Információs és Technológiai Minisztérium adatai alapján

4.2.4 Támogatási keretösszeg megoszlása magyarországi járások között

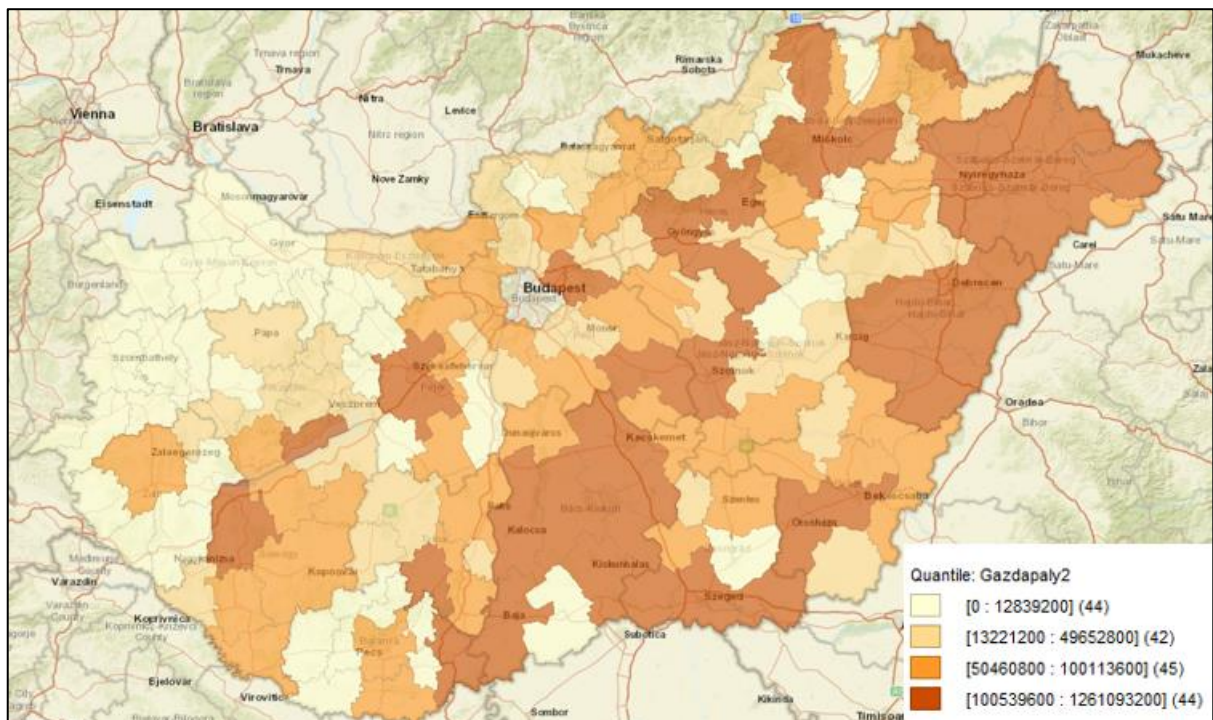
A támogatási összeg térbeli eloszlását járási szinten a 10. ábra szemlélteti. A kedvezményezett adatok egy kvartilistérképen kerülnek szemléltetésre, amely negyedszintenként mutatja be a jóváhagyott fiatal gazdálkodók támogatási összegének térbeli megoszlását. Az ábrán látható

információk alapján jelentős különbségeket fogalmazhatunk meg. Az országos különbség véleményem szerint igazán megdöbbentő.

A gyakorisághoz hasonló mintha figyelhető meg a jóváhagyott támogatási összegek vonatkozásában is. A három legmagasabb kérelem darabszámmal szereplő Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar és Bács-Kiskun vármegyék járásai között tett vizsgálat alapján látható, hogy a jóváhagyott összeg vonatkozásában szinte kivétel nélkül a két felső negyedben helyezkednek el, azaz a legmagasabb támogatási összegeket az Észak-Magyarországi és Alföldi régiókban gazdálkodóknak fizették. Érdekes ugyan, hogy a Dunántúl tekintetében jóval alacsonyabb összegek kerültek jóváhagyásra. Közép és Nyugat-Dunántúl tekintetében igazán szembetűnő a különbség, a két régió járásaiban szinte kivétel nélkül a két alsó negyedben szerepelnek, így jóval alacsonyabb az egy főre jutó jóváhagyott összeg.

10. ábra: A jóváhagyott fiatal mezőgazdasági termelők támogatási összegének térbelimegoszlása járásonként

Forrás: Saját szerkesztés Információs és Technológiai Minisztérium adatai alapján

5 KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

Diplomadolgozati kutatásom során igyekeztem mind Európai Unió, kormányzati és gazdálkodói oldalról is vizsgálni a generációváltás kérdéskörét, a mezőgazdasági termelők jelenlegi helyzetét. Célom volt egy helyzetkép feltárása a jelenlegi helyzetről és az esetleges megoldást elősegítő tényezőkről. Véleményem szerint hasznos tudással gazdagodtam a témában.

A vizsgált adatokat és a kapott eredményeket igyekeztem minél informatívabb módon szemléltetni, véleményem szerint egy országos pályázatból rengetek dolgot le lehet szűrni. Fel lehet mérni az indulni kívánó fiatalok, fejlődni vágyó ambiciózus termelők elszántságát. Megismertem az indulni szándékozó nők és férfiak arányát területi egységenként és a támogatás intenzitását. Az én véleményem az, hogy talán ez lehetne az, amin javítani lehetne, az az összefogás erősítése a gazdák között, a vidéki térségekben, hiszen azonos problémákkal néznek szembe.

A Központi Statisztikai Hivatal által közzétett adatok alapján a népesség csökkenő tendenciája a jövőre nézve egészen borús képet fest a lakónépességet 2070-re akár 7,5 millió főre is csökkenhet hazánk népessége. A jelenlegi generációs romlás az elmúlt évek során egy folyamatosan jelenlévő probléma volt. A jelenlegi irányzat a helyzet kezelésére véleményem szerint jó, az intézkedések hasznosak, viszont a tendenciákat tekintve lehetségesnek tartom, hogy ezen intézkedések kissé megkésették. A gond detektálása megtörtént, amelynek megoldására tett javaslatok jelentős szerepet kaptak Közös Agrárpolitika Stratégiai Tervében, miszerint kevés a pályakezdő fiatal, fontos lenne a mezőgazdasági szektor népszerűbbé tétele a fiatalok körében. Viszont ehhez kezelni szükséges a pályaelhagyók helyzetét is, akik a jobb megélhetés érdekében részben, vagy teljesen felhagynak a gazdálkodói kötelezettségeikkel.

A VP-6.1.1-16 A fiatal mezőgazdasági termelők számára nyújtott induló támogatás kedvezményezett adatait vizsgálva jelentős differenciálódás tapasztalható mind, megyei, mind nemi oldalról. A Két-Alföldi régió volt a támogatás célterülete, a többi régió pályázatok benyújtásának gyakoriságát vizsgálva szinte minimális, arányuk az összes igényléshez képest 60,37%. A nemi arányokat tekintve is hasonló egyenlőtlenség tapasztalható. A férfiak gazdaságvezetők körében gyakoribb volt a pályázat benyújtása, a kérelmek 68,33%-át nyújtotta be férfi pályázó, míg a nők esetében ez az arány 31,08%, jogi személyek esetében pedig 0,59% volt.

Következtetésem után a témához kapcsolódó megfogalmazott javaslatimat kívánom bemutatni az alábbiakban.

A szakirodalmi és a vizsgált adatok elemzése során világosság vált számomra, hogy előregszik a jelenlegi gazdatársadalom, kevés a pályakezdő, sok a pályaelhagyó, viszont a témával kapcsolatos áttörést bennem a VP-6.1.1-16 A fiatal mezőgazdasági termelők számára nyújtott induló támogatást elnyert 3 fő pályázóval készített mélyinterjúm hozta el, hiszen ezáltal az elérhető adatokon kívül az ő tapasztalásaikat is első kézből megismerhettem. Mindhárom fő más területen végzi agrár tevékenységét. viszont véleményük egyezett több témakörben is. Kiemelték, hogy jelentős probléma érzékelhető a gazdálkodók között, a” széthúzás”. Elmondásuk szerint mindenki a saját önös érdekeit nézi, nincs egy közösség, összetartás, mint a régi időkben.

Jogalkotói oldalról fontos lenne a gazdálkodói réteggel való kapcsolattartás, a jobb információáramlás és az adminisztrációs kötelezettségek egyszerűbbé, logikusabbá tétele, továbbá lényegesen gyorsabb helyzetfeltárás és ezáltal a jogalkotás. A szakirodalmi vizsgálat és a mélyinterjúk válaszai rávilágítottak arra, hogy kevés a kapcsolat a döntéshozók és a termelők között, amelyet az utóbbiak hiányolnak is. Véleményem szerint a kommunikáció fejlesztésével, képzésekkel, fórumokkal sokat lehetne javítani a mezőgazdasági termelők jelenlegi helyzetén és kedélyállapotán.

Az agrárium megítélésének javításán véleményem szerint a gazdaságok a versenyképesség fokozása és jelenlegi gazdasági hatásokhoz való idomulás mellett szükséges lenne a humán-erőforrás gazdálkodás problémájának rendezése, valamint a biztos jövedelemtermelő képesség, hiszen sokan egy jobb jövő reményében hagyják el a gazdálkodói pályát. Ezen tényezők véleményem szerint mind hozzájárulnának a szektor és termelői versenyképesség növeléséhez.

6 ÖSSZEFOGLALÁS

Dolgozatomban egy kifejezetten aktuális témát, a fiatal mezőgazdasági termelők magyarországi helyzetelemzését kívántam bemutatni a generációs megújulás szemszögéből. Országos, valamint Európai Unió szinten is fajsúlyos probléma az elöregedő mezőgazdasági társadalom kérdése. Számos kutatás, Európai Unió és magyar kiadvány készült a témában, amelyek elemzését megtéve megbizonyosodtam, hogy témafelvetésem valóban valósnak tekinthető.

Vizsgálatom során elemeztem a gazdatársadalom demográfiai helyzetét, képzettségi szintjét a Központi Statisztikai Hivatal által végzett országos Agrárcenzus kiadványai alapján. A 2023. évben Agrárium címmel újabb összeírást tartott a KSH, ezen összeírás előzetesen közzétett adatait is felhasználtam dolgozatomban, hogy szemléltetni tudjam a változást. A változás jelentős, a gazdatársadalom relatív magas életkora mellett komoly probléma az utód generáció képzése is.

A VP-6.1.1-16 A fiatal mezőgazdasági termelők számára nyújtott induló támogatás pályázati eredményeit is vizsgáltam, amelyből világosság vált számomra, hogy a várakozásokhoz képest jóval kevesebb volt a jóváhagyott pályázat. A mélyinterjúkból világosság vált számomra, hogy egyik interjúalanyom sem volt maradéktalanul elégedett a pályázattal. Véleményük szerint az irány jó, viszont egy ténylegesen az alaptoktól indulni kívánó fiatal számára csekélynek bizonyult az összeg. Interjúalanyaim továbbá kifejtették azt, hogy pályakezdő gazdálkodóként ma, szinte lehetetlen elindulni, családi háttérsegítség nélkül pedig majdhogynem kizártnak tartják. Eligazodni mind a termelést és az adminisztrációs területeken óriási feladatnak tartják. Így megszerzett szakmai információim birtokában kijelenthetem, hogy a fiatal gazdálkodók indulását segítő pályázat nem érte el maradéktalanul célját. Ugyan némi segítséget nyújtott a tevékenység megkezdéséhez, viszont a támogatási összeg sokszorosával kellett még kiegészíteni a projektet saját finanszírozásból.

Az elöregedő gazdatársadalom és utódlását érintő intézkedések megkezdődtek, a jogszabályi környezet kedvezőbbé vált a helyi gazdálkodók számára, így előnyösebb helyzetből indulhatnak el a földszerzés útján. Továbbá a területalapú támogatást is emelt keretösszeggel igényelhetik a pályakezdő 40 év alatti termelők, illetve 2024-ben várható az emelt 100.000 eurónak megfelelő forintösszegű fiatal gazda induló támogatás is. Ezen intézkedések összessége hűen mutatják a téma fontosságát.

Az agrárvállalkozások térnyerése érdekében a versenyképesség fokozása, valamint a jelenlegi hatásokhoz való alkalmazkodóképesség szükséges. Ugyanakkor nemcsak az agráriumban, hanem

a gazdaság egészében nagyon fontos a versenyképesség növelése. A helyzet súlyosságát mutatja, hogy a Közös Agrárpolitika Stratégiai Tervében a lefektetett célok, irányok jelentős részben a generációváltással összefüggő humánerőforrás gazdálkodás kérdés hatékony kezelését segítő intézkedések és a mezőgazdasági pálya vonzóbbá tétele is helyet kaptak.

Véleményem szerint a vidéki termelők és az agrárvállalkozások versenyképességének javulásán keresztül vezethet az út a mezőgazdaság versenyképességének és versenypozíciójának javulásához.

7 FELHASZNÁLT IRODALOM

- Agrárközgazdasági Intézet (2014): Közös Agrárpolitika 2014-2020: A reformtervezetek alapján várható hatások és kihívások Magyarországon. Letöltés dátuma: 2023.07.24. forrás: [Közös Agrárpolitika 2014-2020: A reformtervezetek alapján várható hatások és kihívások Magyarországon - AKI Agrárközgazdasági Intézet \(gov.hu\)](#)
- AGRYA Hivatalos Weboldala. URL: <https://agrya.hu/content/magunkrol>
- AGRYA (2017): Gazdaságatadás, nemzedékváltás. Letöltés dátuma: 2023. 10.01. forrás: https://agrostratega.hu/letoltesek/AGRYA_AgroStratega_Gazdasagatadas_nemzedekvaltas_kutatasi_jelentes_2017.pdf
- AGRYA (2018): *Az ügy, ami összeköt, Nemzeti minimum az agrár-nemzedékváltásért.* Letöltés dátuma: 2023.09.01. forrás: [Az ügy, ami összeköt - Nemzeti minimum az agrár nemzedékváltásért | AGRYA](#)
- Bański, J. - Kamińska, W. (2022): Trends for agricultural land-use in the CEECs following the collapse of the Eastern Bloc. *Land Use Policy*, 1-10. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2021.105794>
- Bański, J. (2022): The consequences of changes of ownership for agricultural land use in Central European countries following the collapse of the Eastern Bloc. *Land Use Policy*, 120-130. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2017.04.045>
- Batthyány Schmidt, M.- Zöldréti, A. – Zöldréti, Sz. (2021): AJÁNLÁSOK NŐKNEK ÉS NEMCSAK NŐKNEK AZ AGRÁR GENERÁCIÓVÁLTÁS PROJEKTEK SIKERES LEBONYOLÍTÁSÁHOZ. Új *Munkaügyi Szemle*, 2021(1). forrás: [BATTHYANY.pdf \(mtak.hu\)](#)
- Borda, Á. – Jámbor, A. – Mamuzsics, D.- Maró, Z. – Mizik, T. – Molnár, E. – Nagy, J. – Török, Á. Foglalkoztatáspolitikai kihívások a magyar mezőgazdaságban és élelmiszeriparban. *Magyar Közgazdasági Társaság*. Letöltés dátuma: 2023.09.03. forrás: [Foglalkoztatáspolitikai kihívások a magyar mezőgazdaságban és élelmiszeriparban – Magyar Közgazdasági Társaság – Fejlődésgazdaságtani Szakosztály \(fejlodesgazdasagtan.hu\)](#)

Európai Bizottság Hivatalos Weboldala (2022), forrás: https://hungary.representation.ec.europa.eu/kozos-agrarpolitika-2023-2027-bizottsag-jovahagyta-magyarorszag-84-milliard-euro-erteku-strategiai-2022-11-07_hu

EUR-Lex (2021): Regulation (EU) 2021/2115 of the European Parliament and of the Council. Letöltés dátuma: 2023.10.02. forrás: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1675955943575&uri=CELEX%3A02021R2115-20220422>

Eurostat (2023): *Tertiary education statistics*. Letöltés dátuma: 2023.10.01. forrás: [Tertiary education statistics - Statistics Explained \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&code=sdg_4_3_10&plugin=1)

European Court of Auditors (2017), *EU support to young farmers should be better targeted to foster effective generational renewal*, Letöltés dátuma: 2023.07.28. forrás: [European Court of Auditors | Special Report 10/2017: Young farmers \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/eua/audits-and-reports/special-reports)

European Commission (2021), *Statistical Factsheet*, Letöltés dátuma: 2023.07.28. forrás: https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2021-12/agri-statistical-factsheet-hu_en_0.pdf

European Commission, *Support available for young farmers*, Letöltés dátuma: 2023.07.28. forrás: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/income-support/young-farmers_hu

European Commission (2019), *CAP Objective 8 – Jobs and growth in rural areas*. Letöltés dátuma: 2023.07.28. forrás: https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2019-06/cap-specific-objectives-brief-8-jobs-and-growth-in-rural-areas_en_0.pdf

European Commission (2022), *Jobs and growth in rural areas*. Letöltés dátuma: 2023.09.10. forrás: [Jobs and growth in rural areas \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/economic-affairs/press/news/2022/09/10/economic-affairs-2022-09-10)

Finta, Z. – Palkovics, A. – Kőszegi, I. R. (2020): Az agrárszakképzési szakok népszerűségének alakulása a magyar felsőoktatásban 2019-ig. *Journal of Central European Green Innovation*, 8(1-2), 25–43. DOI: <https://doi.org/10.33038/jcegi.2653>

Fróna, D. – Kőmíves, P. M. A mezőgazdasági munkaerő sajátosságai. *Gazdálkodás Folyóirat*, 36(5), 361-380. DOI: [10.22004/ag.econ.296487](https://doi.org/10.22004/ag.econ.296487)

Göllény-Kovács, N. (2021): Mezőgazdasági vállalkozások gazdasági, társadalmi helyzetének alakulása a Dunántúlon. [PhD-értekezés] Veszprém: Gazdálkodás és Szervezéstudományok

Doktori Iskola. DOI: DOI:10.18136/PE.2021.793 forrás: [*Golleny-Kovacs_Nikoletta_dissertation.pdf \(mtak.hu\)](#)

Hamza E. (2022): A generációváltás akadályai és ösztönzői a magyar mezőgazdaságban. *Gazdálkodás Folyóirat*, 66(1), 3-27. DOI: https://doi.org/10.53079/GAZDALKODAS.66.1.t.pp_3-27

Hoyk, E. - Szalai, Á. - Palkovics, A. – Farkas, J. Zs. (2022): Policy Gaps Related to Sustainability in Hungarian Agribusiness Development, *Agronomy*, 12(9), 1-16. DOI: <https://doi.org/10.3390/agronomy12092084>

Hoyk, E. – Farkas, J.Zs. – Szalai, Á. (2022): Some Sustainability challenges of the Hungarian agriculture. *Gradus*, 9 (2), 1-6. DOI: <https://doi.org/10.47833/2022.2.AGR.003>

Innovációs és Technológiai Minisztérium Weboldala (2016): VP2-6.1.1-16 A FIATAL MEZŐGAZDASÁGI TERMELŐK SZÁMÁRA NYÚJTOTT INDULÓ TÁMOGATÁS. Letöltés dátuma: 2023.08.02. forrás: [VP2-6.1.1-16 A fiatal mezőgazdasági termelők számára nyújtott induló támogatás\(LEJÁRT BENYÚJTÁSI HATÁRIDŐ!\) | Széchenyi Terv Plusz \(gov.hu\)](#)

Keszthelyi, K. (2020): *Vidékfejlesztési támogatások hatékonyságának vizsgálata Magyarországon*. [PhD-értekezés] Gödöllő: Enyedi György Regionális Tudományok Doktori Iskola. forrás: [keszthelyi_krisztian_tezis.pdf \(mtak.hu\)](#)

Kołodziejczak W. (2020): Employment and Gross Value Added in Agriculture Versus Other Sectors of the European Union Economy. *Sustainability*, 12(14), 1-19. DOI: <https://doi.org/10.3390/su12145518>

Kovách, I. – Megyesi, B. G. – Bai, A. – Balogh, P. (2022): Sustainability and Agricultural Regeneration in Hungarian Agriculture. *Sustainability*, 14(2), 1-14. DOI: <https://doi.org/10.3390/su14020969>

Kovács É. (2020): Az idősebb korosztály szerepe a családi gazdaságok generációváltásában. *Magyar Gerontológia*, 12(39), 2-13. DOI: <https://doi.org/10.47225/mg/12/39/9326>

Központi Statisztikai Hivatal Hivatalos Weboldala: *Agrárcenzus 2010*, forrás: [Agrárcenzusok - 2010. évi Általános Mezőgazdasági Összeírás \(ÁMÖ 2010\) – Központi Statisztikai Hivatal \(ksh.hu\)](#)

Központi Statisztikai Hivatal Hivatalos Weboldala (2023) *Népesedési Világnap, 2023*, forrás: <https://www.ksh.hu/s/kiadvanyok/nepesedesi-vilagnap-2023/index.html?fbclid=IwAR0fCAxSTLsPL9XsWM4Mik3qvLijptrg6v7LeB7xFJ8142LrUuAWoqnWyFE#ltszmbanfogysszettelbenregednpessgjellemezihaznkat>

Központi Statisztikai Hivatal Hivatalos Weboldala (2023) *Agrárium 2023*, URL: [Agrárium 2023 gazdaságszerkezeti összeírás \(ksh.hu\)](#)

Központi Statisztikai Hivatal Hivatalos Weboldala (2020) *Agrárcenzus 2020*, URL: https://www.ksh.hu/agrarcenzusok_agrarium_2020

Magyar Államkincstár (2023): *Fiatal Mezőgazdasági Termelők Támogatás Tájékoztatás 2023*. Letöltés dátuma: 2023.08.19. forrás: [Fiatal mezőgazdasági termelők támogatás tájékoztatás 2023 \(gov.hu\)](#)

Nemzeti Agrárgazdasági Kamara (2023): Hatályba lépett a gazdaságok egészben történő átadását biztosító törvény. Letöltés dátuma: 2023.05.06. forrás: [Hatályba lépett a gazdaságok egészben történő átadását biztosító törvény \(nak.hu\)](#)

Nemzeti Agrárgazdasági Kamara (2023): A mezőgazdasági tevékenységüket megkezdő fiatal mezőgazdasági termelők támogatása (I. pillér) 2023-2027. Letöltés dátuma: 2023.08.01. forrás: [file \(nak.hu\)](#)

Nemzeti Agrárgazdasági Kamara (2023): Elővásárlási sorrend a földforgalomban (érvényes: 2023. július 1-től). Letöltés dátuma: 2023.09.01. forrás: [Elővásárlási sorrend a földforgalomban \(érvényes: 2023. július 1-től\) \(nak.hu\)](#)

Nemzeti Agrárgazdasági Kamara (2023): Felkészülés a fiatal mezőgazdasági termelők induló támogatására (II. pillér – 1. rész). Letöltés dátuma: 2023.09.20. forrás: [Felkészülés a fiatal mezőgazdasági termelők induló támogatására \(II. pillér – 1. rész\) \(nak.hu\)](#)

- Nemzeti Agrárgazdasági Kamara (2016): A fiatal mezőgazdasági termelők számára nyújtott induló támogatás (VP2-6.1.1-16). Letöltés dátuma: 2023.06.07. forrás: [A fiatalgazda-pályázat összefoglalója \(nak.hu\)](#)
- Nemzeti Agrárgazdasági Kamara Hivatalos Weboldala, (2023): forrás: <https://www.nak.hu/tajekoztatasi-szolgaltatas/jogszabalyok/235-jogszabalyi-osszefoglalo/106153-elovasarlasi-sorrend-a-foldforgalomban-ervenyes-2023-julius-1-tol>)
- Nemzeti Élelmiszerbiztonsági Hivatal Hivatalos Weboldala (2023) 1/2023. Nébih eGN hirdetemény, forrás: <https://portal.nebih.gov.hu/-/1-2023-nebih-egn-hirdetmeny>
- Nemzeti Jogszabálytár: 2021. évi CXLIII. törvény az agrárgazdaságok átadásáról, forrás: <https://njt.hu/jogszabaly/2021-143-00-00>
- Nemzeti Jogszabálytár: 2013. évi CXXII. törvény a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról. 5.§ 20. forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300122.tv>
- Nemzeti Jogszabálytár: 19/2023. (IV. 19.) AM rendelet a fiatal mezőgazdasági termelők támogatásáról, forrás: [19/2023. \(IV. 19.\) AM rendelet a fiatal mezőgazdasági termelők támogatásáról - Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye \(jogtar.hu\)](#)
- Nemzeti Jogszabálytár: 2020. évi CXXIII. törvény. a családi gazdaságokról, forrás: [2020. évi CXXIII. törvény a családi gazdaságokról - Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye \(jogtar.hu\)](#)
- Országgyűlés Hivatala (2021): Generációváltás a mezőgazdaságban. *Infojegyzet*, 2021 (58), 1-4, forrás: https://www.parlament.hu/documents/10181/39233854/Infojegyzet_2021_58_mezogazdasag_generaciovaltasi.pdf/ef03cf83-8c03-5dd0-a6c1-49ac20e56e2e?t=1631863138231
- Országgyűlés Hivatala (2021): Agrárörökség, gazdaságátadás. *Infojegyzet*, 2021, 2021 (65), 1-4, forrás: [e64a9e35-60ac-b192-84b5-3d5f7a5ba323 \(parlament.hu\)](https://www.parlament.hu/documents/10181/39233854/Infojegyzet_2021_65_agrarorokseg_gazdasagatadas.pdf/e64a9e35-60ac-b192-84b5-3d5f7a5ba323)
- Popp J. (2014). A mezőgazdasági üzem fogalmának változása. *Gazdálkodás Folyóirat*, 58(2), 173. forrás: https://ageconsearch.umn.edu/record/201403/files/GAZDALKODAS_2014_02_Popp_173_184.pdf

- Privóczki, Z. – Borbély, Cs. – Bodnár, K. (2015): Fiatal gazdák magyarországi megítélésének összehasonlító elemzése. *Köztes-Európa*, 7(1-2), 182-190. Letöltés dátuma: 2023. 09.01. forrás: <https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/vikekke/article/view/12702/12558>
- Ritter K. (2018): Special features and problems of rural society in Hungary, *Studia Mundi - Economica*, 5 (1), 98-111. DOI: <https://doi.org/10.18531/Studia.Mundi.2018.05.01.98-112>
- Szabó, K - Horváthné Kovács, B. - Koponiczné Györke, D. (2022): Fiatal gazda támogatás értékelése a Dél-Dunántúlon. *Acta Carolus Robertus*, 12(Különszám), 93–108. DOI: <https://doi.org/10.33032/acr.3441>
- Szabó, L. (2003) A magyar gazdaság versenyképessége az Európai Unióban. *Statisztikai szemle*, 81(9) forrás: https://www.ksh.hu/statszemle_archive/2003/2003_09/2003_09_741.pdf
- Szentesi, I. (2019): *Utódlás hatása a mezőgazdasági gazdálkodók együttműködési és innovációs készségére*. [PhD-értekezés] Gödöllő: Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola. forrás: https://archive2020.szie.hu/sites/default/files/szentesi_ibolya_ertekezes.pdf
- Székely, Cs. – Takácsné, K. (2008). A mezőgazdasági üzem fogalmának változása. *Gazdálkodás Folyóirat*, 52(2), 181-185. forrás: http://www.gazdalkodas.hu/index.php?l=hu&p=cikk&cikk_id=551
- Szinay, A. – Zöldréti, A. (2020): Az agrár-generációváltás új dimenziói, különös tekintettel a koronavírus gazdasági hatásaira. *Polgári Szemle*, 16. (1-3.), 141-160. DOI: [10.24307/psz.2020.0709](https://doi.org/10.24307/psz.2020.0709)

8 NYILATKOZAT

NYILATKOZAT

a diplomadolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: SZIGETI GRÉTA
A Hallgató Neptun kódja: EKDQ2Z
A dolgozat címe: FIATAL MEZŐGAZDASÁGI TERMELŐK MAGYARORSZÁGI
HELYZETELEMZÉSE
A megjelenés éve: 2023
A konzulens intézetének neve: AGRÁR- ÉS ÉLELMISZERGAZDASÁGI INTÉZET
A konzulens tanszékének a neve: AGRÁRLOGISZTIKA, KERESKEDELEM ÉS MARKETING
TANSZÉK

Kijelentem, hogy az általam benyújtott diplomadolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemitulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: 2023 év 11 hó 13 nap

Hallgató aláírása

NYILATKOZAT

Szigeti Gréta (név) (hallgató Neptun azonosítója: EKDQ2Z)
konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a
záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót¹ áttekintettem, a hallgatót az
irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól
tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő
védésre javaslom / nem javaslom².

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem^{*3}

Kelt: 2023. év november hó 12. nap

belső konzulens